

ÚVOD DO SINOLOGIE A ÚVOD DO METODIKY OBORU

Příručka pro studenty

Tento učební text byl podpořen z rozvojového projektu FF UK „Inovace kurzů Úvod do sinologie a Úvod do Metodiky oboru“ v roce 2015

Redakce: Jiří Hudeček, Olga Lomová

Autoři: Jiří Hudeček, David Labus, Eva Lehečková, Olga Lomová, Jakub Maršálek,
Zuzana Vokurková, Lukáš Zádrapa

Ústav Dálného východu, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2015-7

Obsah

1	FYZICKÝ ZEMĚPIS ČÍNY	4
1.1	GEOGRAFICKÁ A PŘÍRODNÍ DIVERZITA ČÍNY A JEJÍ VÝZNAM PRO ČÍNSKÉ DĚJINY	4
1.2	ZEMĚPIS ČÍNY: ZÁKLADNÍ ROZVRH	6
1.2.1	<i>Sprašová oblast severní Číny</i>	7
1.2.2	<i>Oblast povodí Dlouhé řeky</i>	7
1.2.3	<i>Region nejjihnější Číny (Huanan 华南)</i>	8
1.3	PODROBNĚJŠÍ CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH ÚZEMÍ A PŘIROZENÝCH KOMUNIKAČNÍCH TRAS MEZI NIMI	8
1.3.1	<i>Údolí řeky Wei 渭 v centrální části provincie Shaanxi</i>	9
1.3.2	<i>Střední tok Žluté řeky, Centrální planina v užším slova smyslu</i>	9
1.3.3	<i>Vlhčí přímořské území provincie Shandong 山东</i>	9
1.3.4	<i>Čínský severozápad (Xibei diqu 西北地区)</i>	10
1.3.5	<i>Pás na severním okraji Číny: severní Shaanxi, Shanxi, Vnitřní Mongolsko</i>	10
1.3.6	<i>Region historického Mandžuska (sever provincie Hebei 河北, provincie Liaoning 辽宁, Jilin 吉林 a Heilongjiang)</i>	10
1.3.7	<i>Provincie Sichuan 四川 a samostatné město Chongqing 重庆</i>	11
1.3.8	<i>Střední tok Dlouhé řeky</i>	11
1.3.9	<i>Dolní tok Dlouhé řeky</i>	11
1.4	ZÁKLADNÍ PŘÍRUČKY K FYZICKÉ GEOGRAFII ČÍNY SE STRUČNOU ANOTACÍ	12
2	TRANSKRIPCE A ZÁPIS ČÍNSKÝCH, JAPONSKÝCH, KOREJSKÝCH A TIBETSKÝCH JMEN	15
2.1	TRANSKRIPCE ČIŇŠTINY A ČÍNSKÁ JMÉNA	15
2.2	ČÍNSKÁ OSOBNÍ JMÉNA (ANTROPONYMA, RÉNMÍNG 人名)	17
2.3	ČÍNSKÁ MÍSTNÍ JMÉNA (TOPONYMA, DÌMÍNG 地名)	21
2.4	TRANSKRIPCE JAPONŠTINY A JAPONSKÝCH JMEN	24
2.4.1	<i>Transkripce</i>	24
2.4.2	<i>Japonská osobní jména</i>	25
2.4.3	<i>Pořadí zápisu, skloňování, vyjádření délky</i>	29
2.5	ZÁPIS KOREJŠTINY A KOREJSKÝCH JMEN V ČEŠTINĚ	30
2.5.1	<i>Transliterace a transkripce</i>	30
2.5.2	<i>Korejská osobní a místní jména</i>	31
2.6	TRANSKRIPCE TIBETSKÝCH SLOV A JMEN	32
2.7	LITERATURA	35

3	JAK PSÁT ODBORNÝ TEXT.....	36
3.1	TYPY ODBORNÉHO STYLU	36
3.2	PĚT FÁZÍ PSANÍ ODBORNÉHO TEXTU	41
3.2.1	<i>Projekt</i>	41
3.2.2	<i>Rešerše</i>	44
3.2.3	<i>Maketa</i>	45
3.2.4	<i>Koncept</i>	46
3.2.5	<i>Editace</i>	50
3.3	MYŠLENKOVÉ MAPY PŘI PSANÍ ODBORNÝCH TEXTŮ	51
3.4	CITACE A PARAFRÁZE V ODBORNÉM STYLU	54
3.5	ABSTRAKT	61
3.6	LITERATURA	64
4	UŽITEČNÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE PRO SINOLOGII	66

1 Fyzický zeměpis Číny

Jakub Maršálek

1.1 Geografická a přírodní diverzita Číny a její význam pro čínské dějiny

Význam geografie byl a dosud někdy je v sinologii podceňován, jde nicméně o faktor zcela základní a určující pro historický vývoj; můžeme říci, že celková geografická konstelace a na ní závislé přírodní prostředí představují jakési jeviště, které předurčilo hlavní trendy ekonomického, politického a společenského vývoje na území dnešní Číny. Při četbě klasické poezie zároveň záhy zjistíme, jak důležitou roli hraje lokalizace v konkrétním geografickém prostoru také pro porozumění staré literatuře.

V moderní době je ve vztahu ke geografii jedním z výrazných specifík Číny to, že čínský politický útvar dnes zaujímá obrovské území s velkou geografickou a přírodní diverzitou. Současná Čínská lidová republika je s rozlohou zhruba 9,6 miliónů čtverečních kilometrů třetí až čtvrtou největší zemí světa co do celkové rozlohy. Z toho vyplývají velké geografické i klimatické rozdíly na daném území.

Výrazné klimatické rozdíly – a jimi dané odlišnosti přírodního prostředí – nacházíme v rámci Číny jak v severo-j jižním, tak ve východo-západním směru.

Ve směru sever – jih na ně má zásadní vliv zeměpisná šířka. Čína se rozkládá mezi 54° a 18° severní šířky a její území tak protíná vícero klimatických pásů. Nejsevernější oblasti Číny na území provincie Heilongjiang 黑龙江 patří do mírného klimatického pásu s velkými teplotními rozdíly mezi zimou a létem – v zimě teploty klesají až ke dvaceti stupňům pod bodem mrazu. Nejjižnější regiony Číny zahrnující ostrov Hainan 海南 a části jihozápadní provincie Yunnan 云南 již patří do pásu tropického podnebí.

Ve směru východ – západ se na klimatických rozdílech podepisuje vzdálenost od tichomořského pobřeží a stoupající nadmořská výška. Obecně lze ve východo-západním směru rozlišit tři hlavní výškové stupně, jakési gigantické schody, zvedající se od mořského pobřeží směrem na západ, do asijského vnitrozemí. První stupeň představují

pobřežní nížiny – především Velká čínská nížina – v úrovni pod 500 metrů nad mořem. Druhý výškový stupeň pak zahrnuje území nacházející se v nadmořské výšce mezi 500 a 2000 metry. Konečně třetí výškový stupeň nad 2000 metrů nad mořem představují vysokohorské oblasti Himálají.

Dalším zásadním faktorem, který ovlivňuje klimatické rozdíly především ve východo-západním směru, je působení monzunů z tichomořského pobřeží. V tomto ohledu je klíčová izohyeta – tedy čára vyznačující linii stejného průměrného množství srážek – 380 mm, která z hlediska srážkového dělí Čínu na dvě základní oblasti: na východnější vlhkou, tedy humidní Čínu, a na západnější Čínu suchou, tedy aridní. Tato linie probíhá zhruba od severovýchodního okraje Himálají na území provincie Qinghai 青海 přes východní část provincie Gansu 甘肃 do severní části provincie Shaanxi 陕西, a poté zhruba po jižních a východních hranicích Vnitřního Mongolska. Do aridní Číny tedy patří celá tzv. vnější Čína – území autonomních oblastí Xinjiang 新疆 a Tibet, které byly k Číně přičleněny historicky teprve poměrně nedávno – a většina území čínského severozápadu (*xibei diqu* 西北地区), tedy region správních jednotek Gansu, Qinghai a Ningxia 宁夏, stejně jako dále směrem na východ oblast Vnitřního Mongolska. K humidní Číně patří zbývající oblasti zahrnující podstatnou část vnitřní Číny; nicméně i v jejím rámci se potom projevují rozdíly ve vlhkosti dané zeměpisnou šířkou a vzdáleností od tichomořského pobřeží.

Kromě výrazné klimatické variability je pro Čínu charakteristický velmi členitý reliéf. Až 65 % čínského území zaujímají hornatiny, které výrazně člení plochy vhodné pro lidské osídlení. V tomto směru je území Číny rozmanitější, nežli je tomu v případě Evropy.

S přihlédnutím k právě uvedeným skutečnostem je jedním z nejpozoruhodnějších faktů v čínských dějinách to, že takto rozsáhlá a klimaticky i z hlediska reliéfu velmi rozmanitá oblast byla po většinu dějin ovládána jedním politickým útvarem, či přinejmenším byla vnímána jako patřící k jednomu útvaru, a to i v obdobích faktické politické decentralizace.

V dějinách čínského politického útvaru příslušela fyzicko-geografickým faktorům velká důležitost a v průběhu čínské historie se setkáváme s určitými opakujícími se vzorci danými celkovou geografickou konstelací. Jako příklad lze uvést periody politické

decentralizace Číny, kdy se v různých obdobích svých dějin Čína opakovaně rozpadala do menších politických celků podle velmi podobného vzorce určeného fyzicko-geografickými hranicemi. Velmi dobrým příkladem je rovněž role údolí řeky Wei 渭 v průběhu čínských dějin. Toto úrodné údolí, obklopené ze všech stran horami, vždy představovalo jakousi přírodní pevnost a pravidelně platilo, že ten, kdo ovládá tento region, drží v rukou klíče k vládě nad celou Čínou; uveďme sjednocení Číny státem Qin 秦 existujícím v uvedené oblasti, význam ovládnutí údolí řeky Wei pro vzestup dynastií Han 汉 i Tang 唐. V následujícím velmi stručném přehledu jednotlivých oblastí Číny se pokusíme upozornit i na další případy.

1.2 *Zeměpis Číny: základní rozvrh*

Níže se pokusíme podat stručný přehled základního členění Číny, které je osnovou pro výklad daného tématu v rámci kurzů Úvodu do studia sinologie. Zde používané členění se může poněkud lišit od dělení založeného na čistě geografických kritériích (Horálek 2013), a to z toho důvodu, že bere do úvahy také kritéria kulturně-historická.

Mimoto z našeho přehledu rovněž vypouštíme regiony dnešního Xinjiangu a Tibetu, které byly k čínskému politickému útvaru přiřčleněny v historicky relativně nedávném období. Zbývající území, která se dlouhodoběji nacházela pod politickou kontrolou čínského císařství či ve velmi těsném vztahu k němu, lze potom členit následujícím způsobem.

Základní je rozdělení v severojižním směru, dané především klimatickými pásy a z toho vyplývajícími rozdílnými přírodními podmínkami, ovšem i komunikačními možnostmi, které určují dva hlavní čínské toky směřující od západu k východu, tedy v rovnoběžkovém směru. Na základě těchto kritérií lze v rámci vnitřní Číny rozlišit tři velké oblasti. Uvedené makroregiony se pak dále převážně ve východo-západním směru rozpadají na několik menších regionů, jejichž přírodní odlišnosti ovlivňuje především několik již výše zmíněných faktorů: od moře stoupající nadmořská výška, dosah monzunů a s větší vzdáleností od moře převážně klesající vlhkost.

Osu dvou ze tří hlavních geografických a kulturně-historických celků na území Číny tvoří dva největší čínské toky, tedy Žlutá řeka (Huanghe 黄河) a Dlouhá řeka (Chang

Jiang 长江; dříve též Yangzi Jiang 扬子江), poslední – obrovský region nejjižnější Číny (*Huanan* 华南) – takovouto přirozenou komunikační osu postrádá.

1.2.1 Sprašová oblast severní Číny.

Jedná se o celek, jehož ústřední osu představuje Žlutá řeka (Huanghe), pramenící na území provincie Qinghai v nadmořské výšce více než 4000 metrů.

Z hlediska půdního pokryvu charakterizují značnou část severní Číny mohutné vrstvy spraše (čínsky *huangtu* 黄土, doslova žlutá země), tedy půd, které primárně vznikají ukládáním drobných prachových částic navátých větry ze Sibíře. V Evropě ustalo ukládání spraše s koncem poslední doby ledové zhruba před deseti tisíci lety, nicméně v severní Číně pokračuje dodnes. Pro lidské osídlení je důležité, že spraše vynikají jako úrodné zemědělské půdy. Sprašový pokryv severní Číny zároveň určil další charakteristiku místní krajiny, která měla v prehistorii i v historických dobách zásadní vliv na lidské osídlení a často i na politické dějiny Číny: velkou nestabilitu krajiny, danou měkkostí spraše, což vedlo k častému přemísťování koryt řek a rozsáhlým záplavám, nejvýrazněji na dolním toku Žluté řeky ve Velké čínské nížině.

Klimaticky patří severní Čína do mírného pásu s výraznými teplotními rozdíly mezi zimou a létem. S výjimkou čínského severozápadu – tedy území provincií Gansu, Qinghai a Autonomní Huiské oblasti Ningxia – a Vnitřního Mongolska patří severní Čína do humidní, vlhké Číny ovlivňované monzuny z tichomořského pobřeží. Projevují se však rozdíly mezi východem a západem: obecně směrem na východ k oceánu vlhkost a množství srážek stoupají.

Přírodní podmínky určily charakter lidského způsobu života a obživy v severní Číně již od počátku neolitu, zhruba od doby před devíti tisíci lety. Vzhledem k sušším podmínkám se základní pěstovanou plodinou severní Číny stalo proso – respektive jeho dva druhy, *Setaria italica* a *Panicum miliaceum* – které je suchomilné a dobře snáší chlad.

1.2.2 Oblast povodí Dlouhé řeky

Druhý rozsáhlý geografický celek na území Číny představuje oblast, jejíž osu tvoří Dlouhá řeka (Chang Jiang). Geografickou i klimatickou hranici mezi severnější sprašovou oblastí kolem Žluté řeky a jižnějším vlhčím povodím Dlouhé řeky tvoří zhruba linie

táhnoucí se od pohoří Qinling Shan 秦岭山 na hranicích provincií Shaanxi a Sichuan na západě až po údolí řeky Huai 淮 na východě.

Z klimatického hlediska patří region Dlouhé řeky do subtropického vlhkého pásu (byť se někdy setkáme i s přiřazením do pásu mírného) s nevýraznými teplotními rozdíly mezi zimou a létem.

Půdní pokryv se v povodí Dlouhé řeky značně liší od severních spraší. Tvoří ho především těžší úrodné půdy vznikající v místním vlhčím prostředí: červenozemě, případně (na území západní provincie Sichuan) červenohnědé půdy.

Vyšší teploty, vlhkost a hladina spodní vody předurčily způsob obživy místních populací. Hlavním zdrojem obživy se v povodí Dlouhé řeky stala již od počátků neolitu rýže (*Oryza sativa*), která je ideální plodinou pro místní vlhčí prostředí.

1.2.3 Region nejjižnější Číny (*Huanan* 华南)

Obrovská oblast zaujímající území správních celků Fujian 福建, Guangdong 广东, Guangxi 广西, Guizhou 贵州, Hunan 湖南 a Yunnan 云南.

Region Huanan patří klimaticky do subtropického – a v nejjižnějších oblastech již tropického – pásu s vysokou vlhkostí a celoročním vegetačním cyklem. Příznačným rysem regionu je jeho velká hornatost – většinu území pokrývá tzv. Jihočínská pahorkatina – a absence ústřední komunikační osy, jakou pro oba severnější celky představuje Žlutá či Dlouhá řeka. Tato geografická roztržitost se v minulosti – zvláště v obdobích prehistorie – projevovala i roztržitostí kulturní.

1.3 *Podrobnější charakteristika jednotlivých území a přirozených komunikačních tras mezi nimi*

Jak již bylo uvedeno, v rámci především dvou ze tří výše uvedených velkých celků lze ještě vyčlenit menší regiony seřazené převážně ve východo-západním směru. Níže uvádíme jejich výčet spolu s velmi stručnou charakteristikou.

Převážně sprašovou severní Čínu, jejíž hlavní osu tvoří Žlutá řeka, lze dále rozčlenit do celkem šesti menších geografických a kulturně-historických celků; jak níže uvádíme,

přirazení posledních tří z nich je poněkud problematické, nicméně protože má určité fyzicko-geografické a kulturně-historické oprávnění, pro zjednodušení ho v tomto přehledu používáme.

1.3.1 Údolí řeky Wei 渭 v centrální části provincie Shaanxi

Výrazná kapsa lidského osídlení v okolí řeky Wei, pravobřežního přítoku Žluté řeky. Uzavřené údolí obklopuje z jihu pohoří Qinling Shan, na severu Sprašová náhorní plošina, z východu je odděleno horami od středního toku Žluté řeky. Jde o úrodnou a pro lidské osídlení vhodnou oblast, které vždy v čínských dějinách příslušela jedna z klíčových rolí. Vzhledem k uzavřenosti území šlo v podstatě o přírodní pevnost a zpravidla platilo, že ten, kdo ovládal region řeky Wei – příznačně čínsky označovaný také jako Guanzhong 关中, tedy území mezi průsmyky – držel v rukou klíče k vládě nad celou Čínou. Z tohoto důvodu se tu nacházela i hlavní města vícero čínských dynastií, například Západní Han 汉 (206 př. n. l. - 9 n. l.) či Tang 唐 (618-907).

1.3.2 Střední tok Žluté řeky, Centrální planina v užším slova smyslu

Přes historické označení Centrální planina (Zhongyuan 中原) jde o poměrně členitý a hornatý region, jehož centrum tvoří aluviální – náplavová – planina v okolí města Luoyangu 洛阳 jižně od středního toku Žluté řeky. Východním směrem oblast přechází do západní části Velké čínské nížiny. Jde o tradiční politické a kulturní centrum Číny.

1.3.3 Vlhčí přímořské území provincie Shandong 山东

Území na dolním toku Žluté řeky, patřící zčásti k Velké čínské nížině, v západní části provincie Shandong s ústředním masívem pohoří Taishan 泰山, hlavního posvátného horstva Číny. Západní část regionu představuje nejrozsáhlejší záplavovou oblast Číny, kde v prehistorii a v historických dobách Žlutá řeka několikrát přesunula své koryto v řádu až o stovky kilometrů.

Z hlediska geografického i kulturně-historického je sporné přirazení následujících tří regionů k širší oblasti kolem Žluté řeky. Z hlediska fyzické geografie patří první dva z nich – čínský severozápad a vysočiny Vnitřního Mongolska s přilehlými oblastmi –

k jednomu celku, přičemž tradičně podobný byl i kočovný pastevecký způsob života etnik obou oblastí. V obecnějším povědomí je s pastevectvím spojován i třetí z níže uvedených regionů, historické Mandžusko, nicméně situace je poněkud složitější: ve skutečnosti tato značně členitá a dosti lesnatá oblast neposkytovala podmínky pro rozvoj kočovnictví klasického stepního typu a pro tamní populace byl typický smíšený způsob obživy. Mimoto z hlediska klimatického patří Mandžusko do východnější humidní Číny, zatímco oba západnější regiony do Číny aridní. Všechny tři oblasti vzhledem k jejich příslušnosti do mírného klimatického pásu a významnému zastoupení spráše v prvních dvou z nich pro zjednodušení řadíme do širšího makroregionu severní Číny.

1.3.4 Čínský severozápad (*Xibei diqu* 西北地区)

Území provincií Gansu, Qinghai a autonomní oblasti Ningxia v povodí horního toku Žluté řeky. Jde o suchou, značně hornatou oblast, nacházející se vesměs v nadmořské výšce více než 1000 metrů. Nejvhodnější podmínky pro lidské osídlení vždy existovaly v aluviální sprašové planině v jihovýchodní části provincie Gansu. Přírodní podmínky se průběžně zhoršují směrem na severozápad, podél tzv. Hexiského koridoru (Hexi Zoulang 河西走廊), táhnoucího se v délce téměř 1000 km k průsmyku Nefritové brány (**Yumenguan** 玉门关). V historických dobách tuto oblast obývaly především pastevecké či zemědělsko-pastevecké populace. V čínských dějinách sehrál severozápad významnou roli jako základní obchodní a kulturní spojnice Číny se západem.

1.3.5 Pás na severním okraji Číny: severní Shaanxi, Shanxi, Vnitřní Mongolsko

Oblasti suchých sprašových náhorních plošin a vysočin pokryté stepním porostem, tradičně osídlené kočovnickými populacemi.

1.3.6 Region historického Mandžuska (sever provincie Hebei 河北, provincie Liaoning 辽宁, Jilin 吉林 a Heilongjiang)

Velmi rozlehlá oblast, pro kterou je charakteristická značná členitost. Z toho vyplývala rozmanitost přírodních zdrojů a smíšená ekonomika charakteristická v prehistorických i historických dobách pro místní populace. Zároveň je přírodní prostředí regionu citlivé na klimatické změny, což mělo zásadní vliv na proměny způsobů obživy.

Povodí Dlouhé řeky obsahuje tři hlavní „kapsy“ lidského osídlení:

1.3.7 Provincie Sichuan 四川 a samostatné město Chongqing 重庆

Jde o rozlehlý region, jehož centrum představuje Sichuanská – též Chengduská – pánev, tvořená úrodnými červenohnědými půdami. Charakteristická je značná uzavřenost oblasti, kterou ze všech stran obklopují horstva, směrem na sever a východ prostupná pouze několika průsmyky. Hlavní spojnicí směrem na východ, ke střednímu toku Dlouhé řeky, představuje známá oblast Tří soutěsek (*Sanxia* 三峡). Dnes je Sichuan druhou nejlidnatější čínskou provincií a rovněž v historických dobách již od starověku šlo o jedno z významných ekonomických center Číny.

1.3.8 Střední tok Dlouhé řeky

Vlhká pánevní oblast, zahrnující jezero Dongting 洞庭 jižně od středního toku Dlouhé řeky. Území je od západnější sichuanské pánve stejně jako od východního přímořského regionu na dolním toku Dlouhé řeky odděleno pohořími, která protíná Dlouhá řeka. Nejlepší komunikační možnosti má střední tok Dlouhé řeky s regionem na středním toku Žluté řeky, tedy s Centrální planinou, a to údolím řeky Han 汉 – levobřežního přítoku Dlouhé řeky – a jejích přítoků přes úrodnou Nanyangskou 南阳 pánev. Již ve starověku tedy poměrně pravidelně docházelo ke kulturnímu a politickému semknutí obou uvedených oblastí. Dnes zahrnuje provincie Hubei 湖北, sever provincie Hunan 湖南 a sever provincie Jiangxi 江西.

1.3.9 Dolní tok Dlouhé řeky

Vlhká nížinná oblast charakterizovaná množstvím jezer a hustou sítí vodních toků. Označuje se jako Východní Čína (*Huadong* 华东) a zahrnuje provincie Anhui 安徽, Jiangsu 江苏, Zhejiang 浙江 a samostatné město Šanghaj 上海. Jde v podstatě o jižní výběžek Velké čínské nížiny, do níž směrem na sever přechází bez výraznějších přírodních překážek. Ve starověku šlo o kulturně svébytnou oblast na periferii čínské civilizace, ale od 4. století n. l., kdy v blízkosti dnešního Nankingu založila své hlavní město dynastie

Východní Jin 晋, se sem postupně přesouvalo hospodářské a kulturní těžiště ze severu, častěji postihovaného válkami a přírodními katastrofami. Jádrem oblasti mezi Nankingem, Suzhou a Hangzhou se označuje termínem Jiangnan 江南 (Na jih od Dlouhé řeky).

1.4 Základní příručky k fyzické geografii Číny se stručnou anotací

Horálek, A. 2013: *Geografie Číny: učební materiál pro studenty sinologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné elektronicky: <http://cinstina.upol.cz/pluginfile.php/2/course/section/2/Geografie.pdf>

V současné době nejlepší a nejpodrobnější přehled zeměpisu Číny v českém jazyce, sepsaný specialistou na geografii. Kniha obsahuje systematický přehled jednotlivých témat vztahujících se ke geografii Číny: reliéfu, hydrologie, klimatu, lidské geografie, rostlinného pokryvu a fauny. Uvedené okruhy jsou pojednány na základě striktně geografických odborných kritérií. Z těchto důvodů může příručka pro historicky a kulturně zaměřené čtenáře působit poněkud odtažitě; navíc někdy ze sekundární literatury nekriticky přejímá chybné údaje k historické demografii. I přesto jde o vynikající přehled daného tématu a základní příručku pro každého, kdo chce geografické faktory zohlednit ve své sinologické práci. Příručka je vybavena bohatou a velmi kvalitní obrazovou přílohou.

Hrdličková, V. 1971: *Čína – zeměpisný a hospodářský přehled*. Praha: Univerzita Karlova.

První a dlouho jediná příručka v českém jazyce věnující se zeměpisné problematice. První část věnovaná hospodářskému zeměpisu je dnes již pochopitelně zcela zastaralá, což platí i o určitých údajích v části věnované přehledu provincií (hospodářské údaje, počty obyvatel atd.). Mimoto pasáže věnované fyzické geografii jsou velmi stručné. Kladem, který činí příručku užitečnou i pro současného uživatele, jsou především přehledy historického vývoje na území jednotlivých čínských správních jednotek. Nevýhodou je absence obrazové přílohy.

Blunden, C. – Elvin, M. 1997: *Svět Číny: kulturní atlas*. Praha: Euromedia Group_Knižní klub.

Úvodní kapitoly knihy podávají velmi kvalitní obecný přehled geografie Číny, zvláště přehledné pojednání o rozdílech mezi Čínou vnější a vnitřní a severní a jižní. Velmi cenný je výklad o vlivu geografických faktorů na čínské dějiny, především na opakované periody decentralizace, v jejichž případě pozorujeme opakující se vzorce politické fragmentace v závislosti na jednotlivých fyzicko-geografických regionech. Kladem práce je vysoce kvalitní obrazová příloha sestávající z názorných map, grafů a fotografií ilustrujících charakteristiky jednotlivých oblastí Číny.

Keightley, D. N. 1999: The Environment of Ancient China, in: M. Loewe – E. L. Shaughnessy (edd.), *The Cambridge History of Ancient China. From the Origins of Civilization to 221 B.C.*, Cambridge: Cambridge University Press, 30–36.

Stručný základní přehled vývoje přírodního prostředí v pravěku a starověku na území Číny, zahrnující nástin klimatických změn a změn flóry a fauny, stejně jako přehled posunů pacifického pobřeží Číny a přesunů toku Žluté řeky.

Needham, J. 1954: *Science and Civilisation in China*, Vol. I, *Introductory Orientations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Poměrně obsáhlá sekce tohoto svazku je věnována obecnému přehledu geografie Číny, zahrnujícímu lidskou geografii, geotektoniku a působivě a sugestivně napsaný přehled topografie Číny i s charakteristikou hlavních historických komunikačních tras.

Tan Qixiang 谭其骧 (ed.) 1982: *Zhongguo lishi ditu ji* 中国历史地图集. Shanghai: Ditu chubanshe.

Zcela nepostradatelný a ve světovém měřítku nejlepší historický atlas Číny, mapující v osmi svazcích vývoj administrativního členění Číny a rozložení sídel, ovšem

také přírodní faktory jako změnu toku řek, linie pobřeží atd. Jednotlivými svazky je podchyceno období od pravěku do doby dynastie Qing.

Wilkinson, E. 2012: *Chinese History. A New Manual*. Cambridge, Mass. – London: Harvard University Press.

V kapitole Geography & Environment (s. 191–252) je podán přehled hlavních příruček k historické geografii Číny.

Zhongguo dabaike quanshu. Zhongguo dili 中国大百科全书.中国地理 . Beijing: Zhongguo dabaike quanshu chubanshe

Pro studenty schopné četby odborného textu v moderní čínštině, tzn. zhruba od konce druhého ročníku bakalářského studia. Nejpodrobnější encyklopedická příručka ke geografii Číny, obsahující informace týkající se fyzického zeměpisu, lidské geografie, klimatu, hospodářského zeměpisu atd. Jednotlivá hesla jsou řazena abecedně podle přepisu v mezinárodní transkripci pinyin, na závěr je připojen rejstřík čínských termínů řazený podle počtu tahů a abecedně řazený rejstřík anglických pojmů. Encyklopedie je bohatě vybavena mapami, grafy a fotografiemi.

2 Transkripce a zápis čínských, japonských, korejských a tibetských jmen

Jiří Hudeček, David Labus, Olga Lomová, Zuzana Vorkurková, Lukáš Zádrapa

2.1 Transkripce čínštiny a čínská jména

K otázce přepisů čínštiny je k dispozici dvoudílný komplet *Transkripce čínštiny* (Třísková 1999), obsahující jak praktické návody a tabulky, tak sborník statí (byť značně rozkolísané úrovně), které představují historicko-teoretickou reflexi transkripčních soustav. Statě byly původně předneseny během debaty o budoucnosti české transkripce a možnosti nahradit ji pinyin, kterou za účasti sinologů, bohemistů a odborníků z praxe uspořádala roku 1997 Česko-čínská společnost, a je zde tedy možné také sledovat různé názory na problém, na němž v České republice nepanuje shoda dodnes. Zde je možno se omezit na několik poznámek.

Vzhledem k povaze čínského znakového písma nelze čínštinu do latinky transliterovat, tedy dosadit za každé písmeno jedné písemné soustavy písmeno soustavy druhé, nýbrž je nutno se uchýlit k transkripci (přepisu), totiž systematickému zachycení výslovnosti příslušných jazykových jednotek. Čínština byla přepisována jinými hláskovými písmeny už dříve, nicméně první propracované přepisy do latinky (v anglofonním prostředí též „romanizace“) se objevují v 17. století v souvislosti s působením jezuitských misionářů (N. Trigault, *Xiru ermuzi* 西儒耳目资 neboli *Podpora uším a učím západních učenců*, 1626). Později, převážně v 19. století, vznikly i latinkové přepisy některých nářečí pro potřeby protestantských misionářů, kteří působili mezi prostými lidmi neznalými „spisovné“ čínštiny. Částečně v návaznosti na jezuitské transkripční zvyklosti a společně s rozvojem západní sinologie od 18. a zejména 19. století se potom začínají ustavovat i různé evropské národní přepisy, používané až do druhé poloviny 20. století. Několik systémů bylo v první polovině 20. století vytvořeno – a někdy s nadějí v přechod na latinku i zkušebně používáno (*Latinxua sin wenz*) – samotnými Číňany, z nichž některé, jako např. Gwoyeu Romatzyh, přežily v mezinárodním prostoru dodnes, byť okrajově.

Pro dnešního českého sinologa jsou klíčové v podstatě tři soustavy, třebaže aspoň rámcová znalost ostatních je výhodou a v jednotlivých případech i nutností: **čínská a dnes mezinárodní transkripce *pinyin*** (oficiálně v ČLR od r. 1958; mezinárodně zaváděna postupně od roku 1979), česká standardní transkripce (od r. 1951) a anglická transkripce Wade-Gilesova (2. polovina 19. století). Wade-Giles je až do druhé poloviny 20. století standardním přepisem v anglofonním prostředí a i dnes je možné se s ním poměrně běžně setkat; je použit ve velké části západních příruček, mnohdy zásadního významu, až do cca roku 1990, přičemž rozsáhlejší knižní řady (např. Cambridge History of China) ho používaly i ve svazcích vyšších později. Proto je jeho pasivní znalost nezbytností. Zjednodušeně lze říci, že finály zapisuje většinou podobně jako česká transkripce, ale finální –u může být podle okolností nejen –u (např. [Wade-Giles] Chu = [pinyin] Zhu), ale také palatální samohláska (Ssu = Si, Tzu = Zi) nebo diftong (Yu = You). Naopak *pinyin*u se podobá zápisem finál -iu, -ai, -ei, a retroflexní samohlásky spřežkou -ih (Shih = Shi). K zápisu iniciál využívá podobně jako česká transkripce převážně písmena pro neznělé hlásky (Pei = Bei), s výjimkou tz-, m-, n-, l- a h-. Aspirovanost indikuje apostrofem (P'ei = Pei). Pozornost je třeba věnovat palatálním iniciálám (v *pinyin*u j-, q-, x-), které se zapisují ch-, ch' - a hs-, a retroflexní iniciále j- (Jou = Rou).

Pinyin i českou transkripci je nutné znát dokonale aktivně a bez obtíží převádět první v druhé a naopak. O tom, kterou z nich v českém kontextu používat, popřípadě kterou z nich používat za jakých okolností, se vedou debaty od raných devadesátých let. V současnosti se *pinyin* objevuje hlavně v akademickém prostředí, v novějších příručkách, příležitostně ve sdělovacích prostředcích a všude tam, kde se jedná o dovoz ze zahraničí; český přepis má poměrně pevné postavení v překladech krásné literatury a obecně předmoderního písemnictví, v publicistice a také v některých popularizačně cílených dílech. Objektivní výhodou českého přepisu je poměrně věrné zachycení výslovnosti pomocí českého pravopisu, a tudíž přirozenější vnějškový vzhled v souvislém českém textu. Naopak výhodou *pinyin*u je přirozeně jeho mezinárodní čitelnost a univerzálnost.

Zvláštní případem je ruský přepis, který se na rozdíl od západoevropských národních přepisů používá dodnes, a proto je žádoucí jej ovládat, zvláště pokud jsme s to číst rusky, ale také pro práci s českými prameny z 50. let, kde mohou být jména přepsaná přes ruštinu (např. [rus.] Cjuj Cju-bo = [pinyin] Qu Qiubo = [česky] Čchü Čchiou-po),

2.2 Čínská osobní jména (*antroponyma, rénmíng* 人名)

Oficiální čínské osobní jméno se skládá ze dvou součástí, z příjmení *xìng* 姓 a daného jména *míng* 名. Proto se také obecně coby například položka v čínském formuláři nazývá jednoduše *xìngmíng* 姓名. Na rozdíl od češtiny, kde je za určitých možností pořadí obou složek úředního jména změnit, má čínské jméno vždy tutéž podobu: na prvním místě se nachází příjmení a na druhém dané jméno. Aby bylo za těchto okolností jasné, která část představuje příjmení a která dané jméno, bývá příjmení někdy v textech v západních jazycích vysázeno velkými písmeny, popřípadě podtrženo.

Mezi příjmením a daným jménem se zároveň nikdy nepíše čárka, **a to ani v seznamu literatury**. Tyto zásady bývají v poslední době stále více porušovány jednak v mezinárodních kontextech, kdy se příslušná osoba snaží přizpůsobit západním zvyklostem, jednak jako důsledek šablonovitého technického řešení, jako je knihovnický systém, citační software a podobně. Lze se potom setkat s podobami jako Xiaoping Deng či Zhao, Yuanren, popřípadě ZHAO, Yuanren. Takovouto praxi je však nutno posuzovat jako neblahou a je záhodno se jí snažit vyhnout, pokud to jen podmínky dovolují, například ruční úpravou seznamu literatury vytvořeného citačním nástrojem. V citačních databázích je vhodné zapisovat příjmení i jméno čínského autora do položky příjmení, protože k identifikaci čínských autorů samotné příjmení nestačí.

Čínské příjmení je v drtivé většině případů jednoslabičné, používána jsou však i příjmení dvojslabičná. S touto skutečností je zapotřebí vážně počítat, aby nebylo v důsledku omylu zacházeno s polovinou dvojslabičného příjmení jako s příjmením vlastním a s druhou jeho polovinou jako se součástí daného jména: tak například jméno zapsané znaky jako 端木三, tj. *duān-mù-sān*, musíme chápat a přepisovat jako Duanmu San, nikoli jako Duan Musan. Víceslabičná příjmení jsou naprostou výjimkou a zpravidla značí nečínský, resp. nehanský původ (v dávných historických dobách). Mezi nejužívanější dvojslabičná příjmení lze zařadit například Ouyang 欧阳, Sima 司马, Duanmu 端木, Xiahou 夏侯, Zhuge 诸葛 či Murong 慕容.

Jistou zvláštností oproti české situaci je skutečnost, že několik málo nejčastějších příjmení pokrývá poměrně značnou část obyvatelstva. Dnes se v Číně užívá zhruba 3000 příjmení, avšak podle oficiálních statistik z roku 2006 devatenáct nejčastějších příjmení

sdílí 55,6 % lidí. Nejčastější příjmení jsou následující: Wang 王 (93 milionů osob), Li 李 (92 milionů), Zhang 张 (87 milionů), Liu 刘 (68 milionů), Chen 陈 (57 milionů), Yang 杨 (42 milionů). Pro různé oblasti jsou také charakteristická různá příjmení, která v příslušném prostoru převažují, např. na Tchajwanu, kde je výrazný podíl obyvatel původem z jižní Číny, na prvních třech místech figurují příjmení Chen, Lin a Huang 黄, kdežto Wang je až na šesté příčce.

Dále je třeba vést v patrnosti, že na rozdíl od českých zvyklostí manželka zpravidla nepřijímá manželovo příjmení, ponechávajíc si své původní; u dětí bývá zvykem, že mají příjmení po otci.

Druhá součást úředního jména, *míng*, je jménem daným – výraz „křestní“ je v čínských souvislostech nenáležitý. Na rozdíl od převažujících evropských zvyklostí není toto jméno vybíráno například z kalendáře nebo z nějakého jiného ustáleného souboru možností, nýbrž je vytvořeno samostatně, třebaže podle určitých obecných zásad. **Tradiční zvyklosti také zapovídají, aby děti dostávaly jméno stejné, jako mají rodiče či další příbuzní.** Jména jsou většinou dvojslabičná, ale podle statistik přibližně v pětině případů jsou použita daná jména jednoslabičná. Jméno *míng* je voleno tak, aby navozovalo žádoucí asociace jak zvukově (zamezením homofonie s běžnými, zejména vulgárními slovy), tak obsahově (zde se bere v úvahu i struktura zvolených čínských znaků).

V celkovém ladění se liší podle pohlaví, ač není vždy možné jen na základě daného jména pohlaví osoby určit. Pro ženy jsou vytvářena jména obsahující různé „voňavé“ a „květinové“ znaky s radikálem „tráva“, slova označující zdobnost (často s radikálem „nefrit“) či znaky vztahující se k rozmanitým ženským půvabům s radikálem „žena“, pro muže nezřídka vlastenecky znějící spojení, odkazy na udatnost, kultivovanost a podobně. **V tradiční literátské společnosti byl výběr dívčích a chlapeckých jmen méně prvoplánový a často se při něm uplatňovaly reference ke konfuciánskému kánonu či dalším literárním dílům.**

Ani dnes není neobvyklé, když jméno *míng* obsahuje narážku na klasickou literaturu či čerpá z jiných oblastí tradiční kultury; někdy také odráží konkrétní životní situaci. Zvykem, který se částečně udržel, byla tzv. generační jména – všechna jména příslušníků rodiny téhož pokolení obsahovala jeden znak společný všem (tyto „generační

znaky“ přitom bývaly předepsány na generace dopředu například v podobě básně, která se cyklicky opakovala, bylo-li třeba). Při volbě jména se také široce uplatňuje systém předvídání budoucnosti na základě data a hodiny narození (tzv. Osm znaků, *bázi*). Znaky použité ve jméně mají vyrovnat přebytky nebo nedostatky pěti živlů či prvků (země, kov, voda, oheň a dřevo) v okamžiku zrození a přinést tak svému nositeli zdraví, úspěch a ochranu před pohromami. Významnou roli při volbě daného jména hraje libozvučnost, přičemž obzvláště je důležitá příhodná kombinace tónů.

Vedle příjmení a daného jména *míng*, tvořících úřední jméno, jsou často důležité i další druhy jmen. Až do 1. pol. 20. st. je příznačné používání zdvořilostního jména *zì* 字 ve společenském styku. Zdvořilostní jméno dostával muž na prahu dospělosti (ženy z vyšší společenské vrstvy někdy při vdávání) a pro oficiální a jiné formální příležitosti bylo určující právě ono – bylo by krajně nezdvořilé nazývat někoho jeho daným jménem *míng*, jež často ani nemuselo být širšímu okruhu lidí známo; jménem *míng* nejčastěji nazýval dotyčný sám sebe jako projev skromnosti, popřípadě jej tak oslovovali rodinní příslušníci starší generace, čímž dávali najevo nižší postavení osloveného v rodinné hierarchii. V soudobých textech proto osoby zpravidla vystupují pod svým zdvořilostním jménem *zì*, které je pak nutné spárovat s jejich daným jménem *míng*, pod nimiž jsou zpravidla známy v moderní době (například vojevůdce, politik a básník 3. století n.l. Cao Cao 曹操, jehož příběh vešel do obecného povědomí, vystupuje v románech a divadelních hrách pod jménem Cao Mengde 曹孟德 atp.).

Dodnes se setkáváme s používáním pseudonymů, tradičně označovaných jako *hào* 号. Obvykle se jednalo a jedná o jméno, jež si uživatel dá sám. Zpravidla má podobu víceznakového spojení nezřídka poetického ladění, které vyjadřuje jeho vztah k některé okolnosti jeho života, osobní ambice a ideály. V současnosti jsou tato jména daleko méně častá než v minulosti; jedná se převážně o umělecké pseudonymy, v moderní době označované u spisovatelů spíš jako *bímíng* 笔名 („štetčkové jméno“). Příkladem může být spisovatel Lu Xun 鲁迅 (1881–1936), který se původně jmenoval Zhou Shuren 周树人.

Vedle toho se v rodinném kruhu užívají jména pro novorozeňata, která ještě nedostala plnohodnotné dané jméno, tzv. *xiǎomíng* 小名 či *rǔmíng* 乳名, pro něž bylo v minulosti charakteristické využití záporně laděných výrazů, aby odvedla pozornost zlých

duchů; dnes se nejčastěji používá zdvojený jeden znak ze jména dítěte. V rodině a mezi přáteli se také užívají typické přezdívky *wàihào* 外号.

V období starověku je problematika označování osob velice spletitá. Obecně je třeba počítat s tím, že se osoby nazývají různými způsoby v závislosti na okolnostech, že jejich označení zpravidla nepředstavují jejich skutečná jména (např. klanové či rodové jméno, dané či zdvořilostí jméno), nýbrž se jedná o kombinace pojmů odkazujících k zařazení příslušného člověka v rámci rodu či širších společenských struktur, nebo že se nezdálo by může jednat o přezdívky. Stejně tak mezi označení, která bývají často nesprávně chápána jako vlastní jména, patří posmrtné tituly vládců (*shì* 谥), například tzv. vévoda Wen z Jin 晋文公 se vlastně jmenoval Ji Chong'er 姬重耳, nebo jejich chrámová jména (*miào* 庙), pod nimiž byli uctíváni v chrámech předků. Od dynastie Ming, kdy se délka císařské éry začala krýt s dobou vlády konkrétního vladaře, se císaři označují také názvy éry (*nián hào* 年号) – například tzv. císař Kangxi 康熙, což je název éry, se jmenoval Aisin Gioro Xuanye 爱新觉罗玄烨, chrámovým jménem Shengzu 盛祖.

Pro přepis čínských jmen do latinky platí vesměs totéž, co lze říci o otázce transkripce čínštiny v obecné rovině. V zásadě je přepisujeme podle okolností a potřeb buď mezinárodním *pinyinem*, nebo standardní českou transkripcí čínštiny, i když pasivně se můžeme setkat s podobami osobních jmen v nejrůznějších systémech. Ovšem v případě, že příslušná osoba sama používá nestandardní podobu jména v latince, založenou zpravidla na nářeční výslovnosti, bychom měli tento úzus respektovat – nejčastěji se to týká zahraničních Číňanů či obyvatelů Hongkongu, ale v podstatě také Tchajwanců (na Tchajwanu se k přepisu jmen často dodnes používá Wade-Gilesův systém, experimentovalo se i s domácím „*pinyinem*“, který se však široce neujal). Použití, či naopak odmítání *pinyinu* v případě obyvatel Tchajwanu a Hongkongu může mít také symbolický význam – zachování jiných forem transkripce mj. implikuje, že daná osoba se neztotožňuje s oficiální transkripcí Čínské lidové republiky a jejími ideologickými a teritoriálními nároky.

Zvláštní problém představuje skloňování čínských jmen v češtině. Ústav pro jazyk český AV ČR vydává doporučení, která v zásadě neodporují zavedené praxi. Příslušné pokyny jsou však značně stručné a údaje roztráštěné, ať už v *Pravidlech českého pravopisu*

či v *Internetové jazykové příručce*. Nicméně je možno odkázat na zasvěcený souhrnný článek (Třísková, Třísková 2013), kde se pojednává i o čínských osobních jménech samotných. Přestože zásady skloňování čínských jmen v českém jazyce již před mnoha lety popsali Josef Bartůšek a František Váhala v článku „Jak v češtině zacházet se jmény z východoasijských jazyků“ (*Naše řeč*, roč. 42 (1959), č. 7–8, s. 204–214; dostupné na stránkách Ústavu pro jazyk český: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4697>), lze obecně říci, že stávající zvyklosti nejsou zcela ustálené a nezdědka lze jméno skloňovat vícero způsoby. To platí zejména v případě těch jmen, jejichž zakončení dost dobře neodpovídá žádnému běžnému deklinačnímu vzoru v češtině. Pokud je osobní jméno v přístavku se jménem obecným, nabízí se i možnost nesklouňovat jméno vůbec, a to převážně tehdy, kdy by jeho skloňování působilo potíže (tj. není vyloučené skloňování *prince Yi* místo *prince Yiho*); názory na tyto podoby se mezi sinology různí. Je však třeba mít vždy na paměti, že skloňování je v češtině důležité pro srozumitelnost sdělení.

2.3 Čínská místní jména (toponyma, *dì míng* 地名)

Čínská místní jména jsou, stejně jako česká, značně různorodá. Jedním z patrných rozdílů je skutečnost, že v drtivé většině na svém konci obsahují druhové označení zeměpisného objektu, tedy „hora“, „pohoří“ (*shan* 山), „město“ (*shi* 市), „řeka“ (*he* 河, *jiang* 江) atd. Několik toponym, která vešla v širší známost v Evropě již během 19. století, a se užívá v přeložené podobě (Žlutá řeka, Perlová řeka), případně v nestandardní podobě zápisu (Peking = [*pinyin*] Bejing; Nanking = [*pinyin*] Nanjing; Kanton = [*pinyin*] Guangzhou). V některých případech, jako například u měst či provincií, je možno toto označení v běžné řeči vynechat, v jiných ovšem tvoří nedílnou součást pojmenování a je těsně spojeno s předcházejícími morfémy. Srovnejme (spojovníkem je vyděleno zmíněné druhové označení):

1.

Nanjing-shi 南京市 město Nanking, popř. Nanjing (*shi* lze vynechat)

Sichuan-sheng 四川省 provincie Sichuan (*sheng* lze vynechat)

2.

Fen-he 汾河 řeka Fen (*he* většinou nelze vynechat, nicméně řeka se v zásadě jmenuje Fen, nikoli Fenhe, neboť už samotné Fen odkazuje k „řece Fen“, což se odráží i v existenci jedinečného znaku pro zápis tohoto toponyma)

Huai-he 淮河 řeka Huai (*he* většinou nelze vynechat, nicméně řeka se v zásadě jmenuje Huai, nikoli Huaihe, neboť už samotné Huai odkazuje k „řece Huai“, což se odráží i v existenci jedinečného znaku pro zápis tohoto toponyma)

3.

Huang-he 黄河 Žlutá řeka, řeka Huanghe, nikoli řeka Huang

Huang-shan 黄山 Žluté hory, hory Huangshan, nikoli hory Huang

Liaodong-wan 辽东湾 Liaodonský záliv, nikoli záliv Liaodong

Baima-quan 白马泉 pramen Bílého koně, pramen Baimaquan, ne pramen Baima

V češtině základní rozdíl mezi (1) a (3) můžeme ukázat na příkladu výrazu *město Praha* (Praha = město, přístavek) oproti výrazu *Nová řeka* (Nová ≠ řeka – nelze říci „pojedeme na řeku Novou“, Nová řeka = řeka, přívlastek a slovo určované)

Tento proměnlivý status ovšem čínská norma pro přepis jmen do *pinyin* neodráží. Vesměs se v ní požaduje, aby toto druhové označení bylo psáno odděleně a s velkým písmenem, např. Huang He 黄河, tj. Žlutá řeka. Toto doporučení je zpravidla v rozporu s hlavní zásadou, že slovo se má psát dohromady, a navíc dochází k tomu, že se totéž jméno píše jedním způsobem, vystupuje-li samostatně, a druhým, pokud je součástí složitějšího toponyma. Např. 西山, tj. Západní hory, by se mělo podle normy přepisovat jako Xi Shan, ačkoli 西 je vázaný morfém a samotné *shān* 山, byť se jinak jedná o volný morfém, nelze v tomto názvu od prvního morfému oddělit (nejedná se o hory jménem Xi, nýbrž o hory jménem Xi Shan, či lépe: Xishan); navíc řekněme Xishanská ulice, resp. ulice Západních hor (西山街), by se pro změnu měla v *pinyin* psát jako Xishan Jie.

Na druhou stranu se některé skupiny jmen píšou vždy dohromady, i když obsahují druhové zařazení – to platí například o názvech států či světadílů (Yingguo 英国 Anglie – *guo* je ‚země‘, Ouzhou 欧洲 Evropa – *zhou* je ‚světadíl‘), ale také o jménech vesnic (Wangcun 王村, doslova Wangova vesnice, čili „Wangov“, „Wangovice“); tentýž způsob

členění se připouští též u jiných objektů, kde „není zapotřebí oddělit vlastní a obecné jméno“ – jedním z příkladů v kodifikaci je jméno mostu Jiuxianqiao 酒仙橋 – most Ovíněného nesmrtelného, tj. Li Boa).

Z těchto důvodů je skutečná praxe doložitelná v literatuře psané v evropských jazycích silně rozkolísaná a nezřídka se čínskou normou neřídí do všech důsledků. Jména se někdy píšou vcelku anebo se druhové označení často ponechává s malým písmenem na začátku. Pracovně lze doporučit následující přístup:

a) v co největší možné míře se snažíme využívat česká exonyma, tj. zavedené české podoby čínských místních jmen, jako je Peking, Šanghaj, Nanking, Kanton, Hongkong; pokud některá z nich zastarávají (jako například Tiencin) nebo nejsou dostatečně známá, je třeba se rozhodnout podle okolností a na základě osobní volby;

b) v osvědčených případech dáváme přednost českým překladovým jménům, jako je např. Žlutá řeka, Dlouhá řeka, Žluté hory, Žluté moře, Perlová řeka, Západní hory, Západní jezero; čínský název lze v případě nutnosti uvést v závorce;

c) u ostatních jmen převádíme druhové označení do češtiny tam, kde se nachází v přístavku – tj. nepíšeme Sichuan Sheng ani nic podobného, nýbrž provincie Sichuan, město Chengdu, nikoli (město) Chengdu Shi či podobně (nebo kombinujeme exonymum s překladem druhového zařazení: Beijing Shi > město Peking); podle uvážení lze druhové označení také bez náhrady vypustit;

d) ve všech ostatních případech se snažíme respektovat skutečnou stavbu jména, a zároveň v češtině druhové označení zohlednit, tedy např. Changbai-shan 长白山 („Dlouhé bílé hory“) = hory Changbaishan, Xiang-jiang (湘江) = řeka Xiang.

Používáme-li český přepis, je nejvhodnější řídit se výše zmíněnými zásadami, ovšem s tím rozdílem, že nemusíme mít žádné výčitky, že nedodržujeme čínské pokyny k přepisu jmen.

2.4 Transkripce japonštiny a japonských jmen

2.4.1 Transkripce

Při prepisu japonských jmen do západních jazyků používajících latinku přirozeně vycházíme nikoli z transliterace, vyhrazené jazykům, v nichž lze dosazovat jeden grafický znak za jiný, nýbrž z transkripce, tedy ze zvukového prepisu. S potřebou prepisovat do latinky se historicky nejdříve setkali jezuitští misionáři v 16. století, nicméně ti si jednotný a obecně přijímaný standardizovaný systém zápisu nevytvořili. Dnes převládá tzv. Hepburnova upravená (revidovaná) transkripce,¹ vytvořená pro potřeby angličtiny. Kromě ní existuje japonský oficiální systém prepisu, nazývaný systém *kunrei*.² Rozdíly oproti Hepburnovu systému nejsou příliš velké. Kromě těchto běžně rozšířených existují i přísně vědecké způsoby transkripce, které jsou však pro širší veřejnost nezajímavé.

Jak jsem již zmínil, zvuková podoba japonštiny je velmi jednoduchá – zejména vůči foneticky mnohem bohatší češtině, z čehož plyne, že kromě relativně snadné výslovnosti lze i poměrně věrně prepisovat. Základy pro pravidla prepisu položila japanoložka Vlasta Hilská, působící již před 2. sv. válkou, ustálený systém vznikl brzy po válce.

Čtenář-nejapanolog zpravidla stojí před úkolem přepsat správně japonské jméno buď z angličtiny (případně jiného jazyku užívajícího latinku – anebo také azbuku) do češtiny, anebo ze systému *kunrei*. Ve veliké většině takových případů si čtenář vystačí se znalostí slabičné formy prepisu, kdy pomocí tabulky dokáže již existující latinkový prepis modifikovat. Nejasnosti mohou nastat na švu jednotlivých komponent, kde dochází

¹ James C. Hepburn (1815-1911) byl americký lékař, překladatel a misionář, který roku 1887 ve 3. vydání Japonsko-anglického slovníku představil standardní způsob prepisu japonštiny do angličtiny. Pokud se čtenář setká pouze s označením Hepburnova transkripce, jedná se většinou o tuto. Rozdíly oproti tzv. tradiční jsou minimální – koncové -n před některými souhláskami (b, m, p) se nemění v „m“, ale – věrně podle své slabičné japonské předlohy – zůstává jako „n“, např. Šinbaši (nikoli Šimbaši), a šinmai (nikoli šimmai).

² V r. 1937 vydal japonský kabinet formou vládní vyhlášky (jap. 訓令 *kunrei* – odsud „*kunrei* systém“) pravidla pro oficiálně uznaný prepis japonštiny. Po válce generál MacArthur, velitel okupačních jednotek prosadil používání modifikovaného Hepburnova systému, japonská vláda nakonec v r. 1954 obnovila platnost systému *kunrei*, ovšem norma není přísně vyžadována a samotná ministerstva používají často Hepburnův systém.

zejména při zkracování slabik k fonetickým změnám,³ ovšem jedná se spíše o výjimečné případy.

Na základě výše uvedeného lze přirozeně **standardní českou transkripci** jen doporučit – je přesná, intuitivní a především zní a působí v češtině přirozeně.

Při zápisu japonských jmen a zejména titulů knih je vhodné uvádět v závorce čínské znaky; pozornost je třeba věnovat tomu, že v japonštině byly některé čínské znaky zjednodušeny jinak než v čínštině (např. „obraz“ 图 = [čín.] 图, „široký“ 広 = [čín.] 广, „otáčet se“ 転 = [čín.] 转) a většina radikálů nebyla zjednodušena vůbec.

2.4.2 Japonská osobní jména

Japonské vlastní jméno tradičně sestává z rodového jména, následovaného jménem **osobním**.⁴ Do roku 1868 platila ostrá sociální hierarchie, což se odráželo ve značném společenském významu rodového jména v tom smyslu, že neurozené vrstvy – prakticky všechny kromě vojenské šlechty a dvorské aristokracie – neměly právo používat rodové jméno, případně svolení s takovým používáním bylo chápáno jako mimořádné vyznamenání. Pokud byla nutná bližší identifikace rolníka či obchodníka, zpravidla se přidávala informace o místě původu, předmětu činnosti či přímých patrilineárních příbuzenských vztazích.⁵

Kulturní zvyklosti neumožňují udělit v japonštině prostřední, resp. **křestní jméno**, nicméně v poslední době se s případy užívání prostředního jména lze výjimečně setkat, např. ve formě Shoji George Nakano.⁶ Dotyčný tak zpravidla chce naznačit nějakou svoji zkušenost, příslušnost či identitu s cizí kulturou či společností, může se jednat též o variantu **osobního** jména, byť se na první poslech nemusí vazba mezi oběma slovy zjevná.

³ Např. název Saččó se může v angličtině objevit i ve variantě Satchō, student může váhat mezi (nesprávným) Satčó a (správným) Saččó.

⁴ Pro rodové jméno se nejčastěji používá pojem *mjódži* (名字、苗字), ve stejném významu se používají též slova (**výslovnost?**) 氏 (čínsky “rod”) nebo 姓 (čínsky “příjmení”), ovšem zpravidla s historickou konotací.

⁵ Např. rybář, osobním jménem Tókiči z vesnice Sagami by se jmenoval Sagami no Tókiči (tj. Sagamský Tókiči, Tókiči ze Sagami).

⁶ V tomto případě čtení jména Shoji (česky Šódži) evokuje anglické George, a dotyčný byl např. během pobytu v USA kolegům znám jako George. Ke jménu buď přilnul, nebo jej používá, aby byl v určitém okruhu osob snadno identifikovatelný. Je rovněž zřejmé, že se nejedná o jméno křestní.

Jednou z podstatných výchozích skutečností je, že japonská jména se tradičně zapisují znaky, jejichž grafická podoba nedává jednoznačné vodítko pro výslovnost.⁷ Znaky japonština přejala z čínštiny a s jistou nadsázkou lze prohlásit, že jejich přítomnost je kořením japonské kultury, zato však často solí v očích čtenáře, resp. luštitelů znaků ve vlastních jménech (tentokrát včetně zeměpisných), která překypují variabilitou výslovností. Ve většině případů lze s vysokou mírou pravděpodobnosti odhadnout čtení znaků ve jménech správně, nicméně na druhou stranu u mnoha vlastních jmen si ani domorodý mluvčí nemůže být zcela jist správným čtením. Je to dáno mimo jiné tím, že z oblasti celé východní Asie existuje v Japonsku zdaleka nejvíce příjmení – přes 100 000,⁸ pro srovnání se lze setkat s 3000 běžnými čínskými příjmeními (nicméně něco přes 50% obyvatel užívá pouze 19 z nich) a jen zhruba 400 korejskými. Pro úplnost dodejme, že značně vyšší je variabilita čtení u osobních jmen než u příjmení.

Konkrétní obtížnost spočívá nikoli přímo v neznalosti čtení, nýbrž právě ve variabilitě – existuje nepřehledně příkladů několika možných čtení téhož znaku, přičemž i tuto variabilitu lze vnitřně dále dělit na pravidelnou a nepravidelnou. Např. znaky 海内 lze číst Amauci, Umiuci, Uminai, Kaidai, Kainai, přičemž všechna tato čtení se skládají z více či méně obvyklých samostatných čtení daného znaku, stojících v prosté juxtaopozici. Kromě toho však existují i případy, kdy se znaky čtou zcela nepravidelně, a čtenáře „zachráni“ buď zkušenost nebo speciální slovník.⁹ Příkladem budiž nikoli výjimečné jméno Igaraši (s významem „padesát bouří“), zapisované 五十嵐. Čtením se výsledné podobě Igaraši blíží pouze poslední znak s významem „bouře“ (čteno araši), ovšem zbylé komponenty pro číslovku 50 se čtou *godžú*, což Iga- vůbec nepřipomíná. Třetí příklad uvádím jako jistou nadsázkou pro jeho ilustrativní hodnotu. Ve jménech se samostatně

⁷ Platí to téměř bez výjimky pro rodová jména, existuje však mnoho případů, kdy se osobní jméno píše japonskou slabičnou abecedou, např. Tomoko と も こ.

⁸ Údaj převzat ze *Slovník čtení 80 000 vlastních jmen* (Mjódži hačiman jomikata džiten), v nepaginované předmluvě.

⁹ V takových slovnících lze hledat podle různých kritérií: buď podle prvního znaku jména, u něhož (znaku, nikoli jména) se střídají varianty znaků; nebo naopak od posledního znaku, nebo podle odhadu čtení (seznam možností čtení (hesel), kde ke každému čtení (heslu) je uveden seznam používaných kombinací znaků.

používá i znak s významem „jedna“, psáno 一. Jako možné varianty slovníky uvádějí tak nesourodou směsici jako Iči, Ičimondži, Kazu, Kazuto, Dekata, Hadžime či Hitomondži.¹⁰

Variabilita je dána především historicky. V úvodu jsem zmínil sociální omezení pro používání příjmení. Nová vláda v období Meidži (1868–1912) vyhlásila právo každého poddaného zvolit si libovolné rodové jméno, čímž do jisté míry otevřela stavidla lidové tvořivosti. Vznikla tak situace, že si čistě demograficky značné množství rodin mohlo zcela volně vybrat nejen kombinaci znaků, ale někdy i jejich čtení, ovlivněné různými faktory. Nezbytným opěrným bodem v tomto smyslu je, že přesné čtení znaků je zaznamenané v matričním zápise.

Rozlišování mezi mužskými a ženskými jmény nebývá obtížné, v některých případech (koncový znak 子–ko nebo 美–mi) jsou samotné znaky jasnými indikátory dívčího jména. Naopak koncovka 彦–hiko, jakkoli zní podobně jako –ko, se používá výhradně v mužských jménech. Těchto pravidel či zvyklostí však existuje málo, spolehlivým vodítkem se pro všechny studenty bez výjimky stává jen (?) jazyková zkušenost.

Další aspekt v čtení znaků se okrajově týká lexikální roviny. Japonština obsahuje kromě původně domácích japonských slov značné množství slov tzv. sinojaponských,¹¹ což samozřejmě ovlivňuje i čtení znaků.¹² Typickým příkladem budiž relativně běžné příjmení zapisované znaky pro „nový“ a „pole“ – 新田. Uváděné varianty u tohoto jediného příjmení zahrnují jak čistě japonské možnosti Arata, Niita, Niida, Nitta, Nišita, ale i sinojaponské, resp. hybridní – Šinta, Šinda, Šinden. A nikoli výjimečné příjmení se zápisem 新井 (význam „nová studna“) lze číst jak Arai (nejběžněji), tak Nii, a dokonce i Niii.¹³

¹⁰ Viz citovaný Slovník čtení 80 000 vlastních jmen.

¹¹ Tato slova vznikla zjednodušeným, často zkomoleným čtením čínských znaků. Např. znak s významem nový 新 se sinojaponsky čte *šin*, zatímco japonsky *atarashi* (správný zápis by pak vypadal 新しい, kdy koncovka –šii je zapsána pomocí slabik ši a i).

¹² Čtenář by mohl v této souvislosti narazit na pojmy *kunjomi* (japonské čtení) a *onjomi* (sinojaponské čtení).

¹³ Pro úplnost doplňuji, že varianty Nii a Niii se nečtou jako jedno dlouhé „i“, nýbrž všechna „i“ jsou slabikotvorná.

Když komunikujeme v čínském jazyce, problém se správnou výslovností japonských jmen odpadá, neboť Číňané je čtou ve standardní výslovnosti daných znaků (pouze výjimečně může nastat problém tam, kde je použit jeden z mála znaků, které mají variabilní výslovnost). Jméno slavného japonského spisovatele Kawabaty Jasunariho 川端康成 Číňan vysloví Chuanduan Kangcheng. Proto je třeba jména japonských osobností, která sinolog zná pouze z textů v evropských jazycích, vyhledat v encyklopedii a učit se, jakými znaky se zapisují.

Čínské čtení japonských jmen je analogické japonskému čtení jmen čínských, a tak básník Bai Juyi 白居易 se japonsky vyslovuje Haku Kyoj (a znám je především pod svým zdvořilostním jménem *zi* jako 白樂天 Harukatuen = [čín.] Bai Letian). Ve slavných překladech čínské poezie od Ezry Pounda, který pracoval s předlohami inspirovanými japonskými materiály, se proto básník Li Bai 李白 (Li Po) objevuje pod jménem Rihaku.

Specifickým tématem japonských jmen je jejich sociolingvistický aspekt. Zvláštností japonštiny jako jazyka je z našeho pohledu značně hypertrofovaná zdvořilá rovina. Při oslovování druhých či zmiňování třetích osob se v japonštině používá běžně přípony さ ん –san (psané japonskou slabičnou abecedou hiragana), případně dnes již přezdvořile znějícího さ ま –sama. O stupeň důvěrnější je přípona –kun, vysloveně intimní pak –čan. Žádná z uvedených koncovek není nositelem rodu.

Na druhé straně zdvořilostního spektra je mimořádná úcta např. ke jménu císaře, připomínající starozákonní zákaz Židům vyslovovat Boží jméno JHVH. Japonská císařská dynastie nemá příjmení, a panující císař se prostě označuje jako „Jeho/Její Císařské Veličenstvo,“¹⁴ přičemž se zásadně nepoužívá osobní jméno císaře. Japonec tedy prakticky nevysloví jméno nyní panujícího císaře Akihita. Po smrti vladaře se podle zvyklosti inspirované v tradiční Číně používá jméno posmrtné, shodné s názvem éry, proto se o zemřelém císaři Hirohitovi mluví jako o císaři Šówa – Šówa tennó 昭和天皇.

¹⁴ Japonsky *tennó heika* 天皇陛下, resp. *kógó heika* 皇后陛下.

2.4.3 Pořadí zápisu, skloňování, vyjádření délky

V Japonsku tradičně předchází rodové jméno osobnímu, tedy ve jméně Suzuki Taró (náš „Jan Novák“) je Suzuki příjmení. Při přejímání jmen do latinky tento fakt občas působí jisté drobné komplikace, neboť západní uživatel přirozeně ne vždy správně rozeznává mezi příjmením a daným jménem, při přebírání či citování ze západní literatury psané latinkou si neověří správnost zápisu a dochází k nežádoucí záměně. Existuje velmi malý počet jmen, u nichž je i velmi zkušený uživatel na pochybách, zda se jedná o jméno osobní či rodové, tam zpravidla rozhoduje druhá složka jména, neboli kontext (např. zmíněný znak 新 ve čtení Arata).

Specifickou kategorií je skloňování přejímaných jmen, což je spíše záležitost češtiny než cizího jazyka. V případě japonštiny jsou některá jména tzv. neskloňná, končí-li např. na dlouhé –ó jako Džiró, Ičiró apod. Pravidlo se však přísně vzato uplatňuje na zeměpisné názvy – v praxi se neskloňuje např. Hokkaidó, naopak dativ Taróovi sice nevypadá jazykově hezky, ale běžně se používá, je v souladu s normou a napomáhá jednoznačnosti vyjádření. K normě viz Josef Bartůšek a František Váhala, „Jak v češtině zacházet se jmény z východoasijských jazyků“, *Naše řeč*, roč. 42 (1959), č. 7–8, s. 204–214 (dostupné na stránkách Ústavu pro jazyk český: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4697>).

Podstatným detailem, kde méně zkušený uživatel rovněž často chybuje, je vyjádření délky samohlásky (platí téměř výhradně pro slabiky se samohláskami „u“ nebo „o“). Relativní snadnost zápisu japonštiny často otupuje pozornost v tomto směru, přitom správné vyjádření délky patří k jednomu z mála rozhodujících parametrů pro přesnou identifikaci. K těmto chybám dochází velmi často při práci s anglicky psanou literaturou, kde bohužel nebývá úplnou výjimkou určitá rozkolísanost normy zápisu, ovšem angličtina bývá vůči těmto ambivalencím tolerantnější. Podoba Kogo z anglického textu by se – čistě teoreticky – mohla číst buď Kogo, nebo Kogó, Kógo, či Kógó. Za mírný nešvar lze v této souvislosti považovat záměnu prodlužovacího znaménka: do češtiny nepatří anglické „ō“ a „ū“, zatímco do angličtiny zase „ó“ a „ú“.

2.5 Zápisy korejštiny a korejských jmen v češtině

2.5.1 Transliterace a transkripce

Korejštiny se dnes zapisuje převážně hláskovým písmem *hangul*, které vzniklo v době vlády krále Sedžonga v pol. 15. století. Hangul se skládá z 24 značek; 14 pro souhlásky a 10 pro samohlásky. Korejštiny má ale více samohlásek a diftongů, některé se proto zapisují kombinacemi samohláskových značek. Díky hláskovému charakteru *hangulu* se pro korejštinu mohou používat na rozdíl od čínštiny a japonštiny transliterace, ve kterých jeden znak latinské abecedy či spřežka označuje jednoznačně jednu značku (nebo kombinaci značek) *hangulu*. Transliterace se užívají například v knihovních katalozích. V běžném použití se ale častěji setkáme s transkripcemi korejštiny, které lépe zachycují skutečnou výslovnost, například spodoby znělosti.

V mezinárodním prostředí se používají především varianty americké transkripce George M. McCunea a Edwina O. Reischauera z roku 1937 (MCR). Z ní vycházejí i transkripce oficiálně používané v KLDK a donedávna v Korejské republice. Od roku 2000 je v Korejské republice oficiálně předepsaná „revidovaná romanizace“. Jejím typickým rysem je, že podobně jako *hanyu pinyin* vyznačuje protiklad aspirovanosti a neaspirovanosti písmeny pro neznělé a znělé souhlásky. Zatím se stala mezinárodním standardem pouze v prepisech jihokorejských zeměpisných jmen. Korejská osobní jména, zejména příjmení, jsou navíc často zapisována nepravidelně (viz některé příklady níže).

V češtině jsou od 50. let k dispozici česká vědecká transkripce a její populární varianta, které by se měly standardně používat v česky psaných textech. Populární transkripce se od vědecké liší tím, že pouze přibližně zachycuje výslovnost některých samohlásek (ä → e, ö → o, ů → u). Rozdíly mezi českou populární transkripcí a transkripcemi založenými na angličtině (MCR) jsou zejména tyto:

Kde je to vhodné, používají se česká písmena s diakritikou, zejména pro postalveolární souhlásky se používá č-, dž-, čč nebo čch. Příklady: Kim **Čong**-il (MCR Kim Jongil), Kim Te-**džung** (MCR Kim Daejung), **ču-čche** (MCR *juče*).

Aspirované souhlásky, které se v MCR vyznačují apostrofem (v některých variantách také pomocí –h), se v české transkripci odlišují přidáním –ch (tj. čch, kch, tch, pch), např. Ro **Tche**-u (MCR No T'aeu, známější jako Roh Tae-woo).

Palatální souhláska se zapisuje českým j- (MCR y-), např. Kim **Jung**-sik.

Otevřená přední samohláska se česky zapisuje e (ve vědecké transkripci ä, MCR ae), např. Kim **Te**-džung (MCR Kim Taejung).

Středová přední zaokrouhlená samohláska se zapisuje ö (MCR oe), např. **Čchö** Kju-ha (MCR Ch'oe Kyuha, známější jako Choi Kyu-hah).

Nezaokrouhlené zadní samohlásky (ö, ů; v některých transkripcích, např. revidované romanizaci, se používá eo, eu) se v populární transkripci neodlišují od svých zaokrouhlených protějšků (o, u), např. Kim **Čong-un** (MCR Kim Chöngün).

V českém prostředí se můžeme také setkat se zaužívanými přepisů jmen, které byly převzaty z ruské transkripce, například Kim Ir-sen (MCR Kim Ilsöng). Ruský přepis je poměrně vzdálen skutečné výslovnosti.

V kontrastu s čínštinou je důležité si uvědomit, že v korejštině existuje jak finála -ong, tak -ung (navíc ještě v nezaokrouhlených variantách), které je třeba rozlišovat.

2.5.2 Korejská osobní a místní jména

Korejská osobní a místní jména jsou strukturně velmi podobná čínským. Přestože se v žádném z korejských států již oficiálně nepoužívají čínské znaky (*handža*), osobní jména mohou někdy (zejména v jihokorejských publikacích) být alternativně uváděna i v čínských znacích. Při volbě jména pro dítě navíc rodiče vybírají nejen zvuk, ale konkrétní sinokorejský morfém a jemu příslušný znak podle podobných kritérií jako Číňané.

Typickým rysem korejských jmen je velmi omezený rejstřík příjmení. Asi 45% Korejců (z obou států) jsou nositelé nejběžnějších příjmení Kim 金, Pak 朴 a I (v KLCDR Ri, může být zapisováno 李, 伊, 異), celkem je zaznamenáno jen 286 (zvukově) různých příjmení. I při zohlednění zápisu různými čínskými znaky je příjmení jen kolem 400. Drtivá většina příjmení je jednoslabičná, nejběžnější dvouslabičné příjmení Namkung 南宮 má jen asi 20 tis. nositelů. Naopak osobní jméno je většinou dvouslabičné, výjimky jsou řidší než v čínštině.

Pro používání korejských jmen v českém textu platí podobná pravidla jako pro jména čínská, především dodržování pořadí příjmení – osobní jméno. Pravidlem je i převádění do české transkripce kromě některých ustálených výjimek (Kim Ir-sen).

Podobná jako v čínštině je situace i u místních jmen, kde je běžné pevné začlenění obecného apelativa (hora, řeka, ostrov) do místního názvu, např. Pektusan 白頭山 (čínsky Changbai Shan 长白山), Hangang 漢江, Kanghwado 江華島.

Na závěr je třeba připomenout, že čínské znaky *handža*, jsou-li pro korejská jména uváděny, musí být v původních nezjednodušených formách.

2.6 Transkripce tibetských slov a jmen

Tibetština se zapisuje tibetským písmem, odvozeným z indického hláskového písma *dévanagáří*. Pokud jde o transkripci tibetštiny, velkým problémem je její dialektická diverzita a existence různých dialektických výslovností. Za výchozí, tzv. standardní, se v současnosti zpravidla považuje centrální dialekt (oblast Lhasy a centrálního Tibetu a jazyk užívaný tibetskou exilovou vládou). Vzhledem k tomu, že existují různé výslovnosti a že mluvená podoba slova se často výrazně liší od psané, je vhodné kromě přepisu výslovnosti uvádět i přesnou podobu psanou (transliteraci).

Mluvená tibetština disponuje 28 souhláskami (včetně mizejícího rázu, viz. tabulka A), osmi samohláskami (viz. tabulka B) a dvěma tóny (někteří lingvisté jich rozlišují až 6). Každá z tibetských souhlásek, s výjimkou rázu, může fungovat jako iniciální souhláska. Finálních souhlásek je i s rázem pouze osm. V současné tibetštině neexistují již souhláskové skupiny ani v iniciální ani ve finální pozici. Jejich setření dalo vznik dvěma fonologickým tónům (vysoký a nízký), které se však rozlišují pouze v první slabice. Ostatní slabiky víceslabičných slov jsou atónové. V transkripci se tón označuje vodorovnou čárkou nad respektive pod samohláskou. Jednou z fonologických charakteristik tibetštiny je absence distinktivní opozice mezi souhláskami znělými a neznělými. Ve vysokém tónu jsou všechny souhlásky neznělé, v tónu nízkém se neznělé souhlásky vyslovují s lehkým příděchem a znělé jsou realizované s částečnou nebo úplnou znělostí.

Níže je v tabulkách uveden mezinárodně rozšířený, fonologický přepis tibetštiny, který zachycuje výslovnost současné mluvené tibetštiny.

A. Přehled tibetských souhlásek

	Labiální	Dentální	Retroflexní	Palatální	Velární	Ráz
Okluzívy	p	t	tr	ky	k	—'

-aspirované	ph	th	thr	khy	kh	
Afrikáty		ts		c		
-aspirované		tsh		ch		
Frikativy		s	r	sh		
-aspirované			rh			h
Laterály		l				
-aspirované		lh				
Nazály	m	n		ny	ng	
polosamohlásky	w			y		

B. Přehled tibetských samohlásek

	Přední		Střední	Zadní
	napjaté	zaokrouhlené		
Zavřené	i	ü		u
Polo-zavřené	e	ö		o
Polootevřené	ä			
Otevřené			a	

K obtížím tibetštiny patří poměrně vysoká homonymie v mluveném jazyce (v kontrastu s psaným) a velký vliv okolí na výslovnost jednotlivých hlásek, který komplikuje pravidla výslovnosti.

Tibetské písmo se řadí k písmům abecedním. Pravopis je silně historický. Psaná tibetština má 30 souhlásek, čtyři znaménka pro samohlásky a jednu inherentní, nepíšící se samohlásku.

Slabiky jsou buď jednoduché, skládající se z jedné souhlásky a jedné samohlásky, nebo složené, skládající se ze samohlásky a skupiny až šesti souhláskových písmen (které ale ve výslovnosti splývají).

Jeden grafém neodpovídá jednomu fonému a obráceně. Kombinace písmen ve slabikách jsou často vyslovovány zcela odlišně od původních kvalit jednotlivých písmen.

Například slovo „uskutečnit, dokončit“ se v minulém čase píše *bsgrubs* a vyslovuje *trup*. K této změně částečně došlo vývojem centrální tibetštiny v tónový jazyk.

Pro přepis psané podoby slova se v anglicky publikované literatuře zpravidla používá Wylieho transliterace. Hranice slabiky se v transliteraci naznačuje spojovníkem nebo mezerou. V česky publikované literatuře se dává přednost přepisu výslovnosti dle Josefa Kolmaše, který pomocí písmen užívaných v češtině zachycuje přibližnou výslovnost tibetských slov.

C: Transliterace dle Wylieho a Kolmašova transkripce

W	K	W	K	W	K	W	K
<i>ka</i>	ka	<i>kha</i>	kha	<i>ga</i>	ga	<i>nga</i>	nga
<i>ca</i>	ča	<i>cha</i>	čha	<i>ja</i>	dža	<i>nya</i>	ňa
<i>ta</i>	ta	<i>tha</i>	tha	<i>da</i>	da	<i>na</i>	na
<i>pa</i>	pa	<i>pha</i>	pha	<i>ba</i>	ba	<i>ma</i>	ma
<i>tca</i>	ca	<i>tsha</i>	cha	<i>dza</i>	dza	<i>wa</i>	wa
<i>zha</i>	ža	<i>za</i>	za	<i>'a</i>	a	<i>ya</i>	ja
<i>ra</i>	ra	<i>la</i>	la	<i>sha</i>	ša	<i>sa</i>	sa
<i>ha</i>	ha	<i>a</i>	a				

V tibetském písmu nejsou mezi jednotlivými slovy mezery. Oddělují se pouze jednotlivé slabiky tečkou. Neexistují velká a malá písmena. Při přepisu vlastních a místních jmen se první písmeno píše velké. Vzhledem k tomu, že tibetské slabiky se v písmu oddělují tečkou, dodržuje se často toto dělení i v transkripci, kde je naznačené spojovníkem. Zpravidla se však jména píší dohromady. Vlastní jména nerozlišují jména osobní a rodová. Mnoho vlastních jmen se skládá ze dvou či tří dvouslabičných jmen, která se píší odděleně, ale skloňuje se jen to poslední, např.: Songcän Gampo → Songcän Gampovi. J. Kolmaš ve svých pozdějších pracích taková jména považuje za jedno jméno víceslabičné a přepisuje je dohromady bez mezer, např.: Songcängampo a Songcängampovi.

Jak výše uvedeno, Tibetané nepoužívají příjmení, není proto potřeba přechylovat. Navíc se většina vlastních jmen používá jak pro ženy, tak pro muže.

2.7 Literatura

Goldstein, Melvyn C. et al. *Essentials of Modern Litterary Tibetan: A Reading Course and Reference Grammar*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd. 1991.

Kolmaš, J. *Slovník tibetské literatury*. Praha: Libri 2010.

Plutschow, Herbert. *Japan's Name Culture*, London: Routledge/Curzon 1995.

Tournadre, N., Sangda Dorje. 2003. *Manuel of Standard Tibetan. Language and Civilization*. Ithaca, New York: Snow Lions Publications.

Slovník čtení 80 000 vlastních jmen (Mjódži hačiman jomikata džiten), Tokyo: Nichigai Associates, 1998.

Třísková, H. (ed.). *Transkripce čínštiny* Praha: Česko-čínská společnost 1999.

Třísková, H., Heřmanová, Z.: „Čínská osobní jména v českém kontextu“. *Nový Orient* 68.2 (2013), s. 36–45.

Wylie, Turrell. 1959. “ A Standard System of Tibetan Transcription” in *Harvard Journal of Asiatic Studies (HJAS)*. vol. 22, str. 261–67.

Žagabpa, W.D. 2000. *Dějiny Tibetu*, z angl. přel. J. Kolmaš. Praha: Lidové noviny (2. vyd. 2008).

3 Jak psát odborný text

Eva Lehečková, s přispěním Jiřího Hudečka a Olgy Lomová

Tento text je úvodem do psaní odborných textů. Představuje vlastnosti, které musí text mít, aby mohl být označován jako odborný. Dalším záměrem tohoto úvodu je ukázat, jak dosáhnout rovnováhy mezi přesným a zároveň srozumitelným sdělením. Třetím cílem je předat osvědčené rady, jež pomáhají s organizací práce na odborných textech.

Pro psaní nejen odborných textů je podstatné, že se v něm snoubí dvě perspektivy: perspektiva autora a perspektiva čtenáře. Primárním cílem autora je přenést své poznatky o zkoumaném problému, které jsou obsahem jeho mysli, do vnějšího světa. Tento úkol je náročný mimo jiné proto, že v mysli jsou informace uspořádány způsobem odlišným od uspořádání sdělení: zatímco mysl funguje na principu kognitivní sítě, informačních uzlů propojených mezi sebou, mluvené i psané sdělení má podobu lineárních řetězců symbolů. Autor textu se tedy snaží co nejpřesněji převést síť na linii a neztratit přitom důležité informace o souvislostech. Primárním cílem čtenáře je vytvořit z lineárního sdělení autora textu svou kognitivní síť, již by rozuměl a již by si ukotvil ve své mysli. Pokud jsou cíle autora i čtenáře textu naplněny, měly by se obě sítě téhož zkoumaného problému, autorova i čtenářova, podobat. Pak lze proces komunikace hodnotit jako úspěšný. Tato dichotomie perspektiv v odborných textech se pojmenovává *kognitivní vs. komunikační* nebo *produkční vs. percepční*. První dvojice termínů se snaží zdůraznit to, že autor se soustředí na přesnost sdělení (přesné převedení kognitivní sítě na sdělení), kdežto pro čtenáře je klíčová srozumitelnost (jak dobře je informace sdělena). Tato terminologie je však nepřesná, neboť i vnímání odborného textu má rozměr kognitivní (rekonstrukce kognitivní sítě čtenářem). Druhá terminologická dvojice (produkční vs. percepční) je proto pro popis komunikačního procesu v odborném diskurzu vhodnější.

3.1 Typy odborného stylu

Odborný diskurz (soubor mluvených i psaných projevů s vědeckou tematikou) má více podob a je vhodné si na počátku ujasnit, v jakém typu odborného diskurzu je zakotvena naše vědní disciplína a na jakém základě bude vnímán i náš budoucí text.

Běžnou klasifikací je rozlišování odborných projevů **odborně specializovaných, obecně vědeckých a popularizačních**. **Odborně specializované** texty jsou určeny relativně úzké komunitě specialistů, například medievistů zabývajících se středověkými dějinami střední Evropy, odborníků na jevy jazykového kontaktu v románských jazycích, nebo vývojem básnických žánrů v předmoderní Číně. Takové texty předpokládají, že čtenář je obeznámen s dosavadním výzkumem v této oblasti a že zná i potřebnou terminologii, a tak si autor může dovolit záhy v textu přistoupit k vlastnímu zkoumanému problému a výzkumu. Texty **obecně vědecké** se obracejí k širší vědecké obci, a i když mohou být psány specialistou ve výše nastíněném smyslu, nelze předpokládat srovnatelný vhled u adresátů tohoto sdělení. Autor proto musí věnovat větší pozornost vysvětlení svých východisek, vědeckých postupů a srozumitelnosti používané terminologie. Obecně vědecký charakter má většina sinologických textů psaných v českém jazyce, v početně omezené komunitě českých mluvčích musí být zaměřeny na širší okruh čtenářů než jen odborníky zasvěcené do specifického tématu. **Popularizační texty** jsou oproti předchozím dvěma rozvolněny co do struktury i vyjadřovacího stylu, jejich cílem je zaujmout čtenáře-neodborníka pro dané téma, čemuž slouží i způsob jazykového podání – s minimem terminologie, zato originálními formulacemi, esejistickým vyjadřováním. **Vysokoškolské práce náleží k obecně vědeckému typu**. Obvyklým nedostatkem vysokoškolských prací v tomto ohledu bývá příliš neformální vyjadřování (metaforické, využívající prvky mluveného jazyka, nedostatečně terminologické), které může vést k neurčitosti a nepřesnosti sdělení a zmatení čtenáře. Další informace v tomto úvodu se týkají textů vědeckých, nikoliv popularizačních.

Následující klasifikace odborných textů je velice důležitá, neboť vyjadřuje rozdíly mezi odbornými diskurzí jednotlivých vědních oborů. Rozlišuje se styl anglosaský, teutonský a francouzský, přičemž na české odborné prostředí mají větší vliv první dva. Preference určitého stylu je v různých oborech různá a také se mění v čase. V sociálních vědách, které se často zakládají na kvalitativním či kvantitativním empirickém výzkumu, je očekáván styl anglosaský, v historii nebo filosofii je obvyklejší styl teutonský, ve filologicky orientovaných výzkumech záleží, jestli příslušná subdisciplína či výzkumná otázka spadá spíše pod oblast humanitních, nebo sociálních věd – v prvním případě je obvyklejší styl teutonský, ve druhém anglosaský. Celkovou tendencí v evropské vědě je

však posouvat se od teutonského stylu k anglosaskému. Jednou z jeho velkých předností je, že vnucuje pisateli rozhodování o struktuře a vůdčí linii jeho práce. To je užitečné zvláště pro začátečníky, kteří dosud nemají zažitý proces formulování textu ze svých myšlenek. Proto se budeme převážně zabývat anglosaským stylem i v tomto kurzu; pro sinology je ostatně přirozený úzký kontakt právě s anglosaským odborným prostředím.

Anglosaský styl usiluje především o jasné podání informací. Prosazuje se v něm předem daná struktura textu, členěná obvykle na:

Úvod, v němž se mimo jiné vymezí výzkumná otázka a nastíní její řešení, ale také se na konci uvede, co může čtenář nalézt v jednotlivých oddílech textu,

teoretické pozadí problému,

Popis výzkumného **materiálu a metody**,

výsledky výzkumu,

interpretace výsledků, jež se pod vlivem angličtiny v češtině označuje také jako diskuse (*discussion*) a jejímž cílem je zhodnotit relevanci výsledků, poukázat na možné nedostatky výzkumu a nastínit budoucí výzkum tématu, a

Závěr.

Anglosaský styl požaduje, aby se vždy vysvětlily všechny relevantní informace potřebné pro **pochopení linie** odborného výkladu. Tento požadavek jej činí na jednu stranu velmi vstřícným pro čtenáře, na druhou stranu může docházet k **opakování informací** (obvykle se do jisté míry překrývá abstrakt, úvod, závěr a určité informace z vnitřních oddílů textu). Nespornou výhodou tohoto stylu je jeho **předvídatelnost** – po jisté zkušenosti se čtením odborných textů v anglosaském stylu čtenář ví, kde v textu přibližně najde jaké informace. Může si tak zkrátit dobu čtení a rychle a efektivně **posoudit**, jestli je text pro jeho vlastní výzkum **vysoce relevantní**, možná **přínosný**, popřípadě **irelevantní**.

Základní charakter anglosaského stylu se promítá i do jeho jazykové podoby. Při jakkoliv složitém sdělení se očekává co **nejjednodušší možné vyjádření** – souvětí o méně větách, přesné odkazování na hlavní předměty řeči. Anglosaský styl je přitom **jazykově uvolněnější** než jiné, není terminologicky přetížený, umožňuje i méně formální vyjadřování, **metaforickou zkratku**, pokud to prospěje kvalitě sdělení a jeho atraktivitě pro čtenáře. Zásadně **nepoužívá autorský plurál**, a to proto, že singulárem autor textu

vyjadřuje, že přijímá odpovědnost za realizovaný výzkum i zprávu o něm v odborném textu. Autorský singulár¹⁵ je tak v anglosaském stylu součástí etiky vědecké práce.

Příkladem anglosaského stylu v českém jazyce je následující úryvek:

Jedním z nejvýznamnějších a nejčastěji se vyskytujících pojmů v normativní literatuře doby Válčících států je slovo 义 義 [...]. S ohledem na tuto frekvenci i prominenci se jeví sporná tradiční praxe jeho překladu do češtiny jako opravdu závažný problém. Je totiž zvykem jej vcelku mechanicky převádět jako *spravedlivý* či *spravedlivost*. [...] Jeho skutečným významům bych se proto rád věnoval v tomto článku, v němž zároveň navrhuji definitivní opuštění tradičního překladového ekvivalentu a jeho nahrazení jiným, i kdyby neměl být jednoslovný. [...] K tématu je poměrně dost sekundární literatury, většina z ní je pochopitelně laděna filozoficko-historicky [...]. Zde bych rád na vzorku bohatším, než nabízejí tyto studie, pomocí základních metod lexikálně-sémantické heuristiky čtenáři předvedl, jak se předmětné slovo ve staré čínštině chová a co z toho vyplývá pro jeho překlad do češtiny.¹⁶

Teutonský styl je tradičně spjat s německou jazykovou oblastí a zeměmi v dosahu německého vlivu (včetně České republiky). Oproti anglosaskému stylu je **strukturně méně předvídatelný**, ale **jazykově formálnější**. Hlavní ohled se bere na zkoumané téma – struktura textu i jazykové vyjádření se může modifikovat podle toho, co téma vyžaduje. Cílem je co nejpřesnější vtělení autorovy kognitivní sítě daného tématu do textu. Na čtenáře tento styl klade větší požadavky při recepci. Texty psané v teutonském stylu mají samozřejmě úvod a závěr, ale struktura vnitřních oddílů je volná. Názvy vnitřních sekcí nebývají obecně vžitě (jako u předchozího stylu), ale **konkrétně se váží ke zkoumanému tématu** a mohou ve velké míře členit do podsekcí. Z toho důvodu je v teutonském stylu obvyklé **desetinné třídění**, které pomáhá strukturaci textu a čtenářově orientaci. Po jazykové stránce se teutonský styl vyznačuje **rozsáhlejšími větnými strukturami** (složitá souvětí, zhuštění větné stavby, četná substantiva verbální, hromadění přívlastků apod.), **autorským plurálem**, který vyjadřuje autorovu skromnost v přístupu k tématu, a vysoce formálním vyjadřováním s velkým množstvím cizích slov a **termínů**.

¹⁵ Samozřejmě v případě, kdy je autorů více, se používá gramatický plurál.

¹⁶ L. Zádraha: Čínský pojem 义 義 a jeho český překlad. *Nový Orient*, 69:3, 2014, s. 48-50.

Příkladem teutonského stylu v českém odborném diskurzu je následující ukázka:

Svou fantastičností, tím, jak se mu každý příběh měnil okamžitě v pohádku, jak v jeho představivosti mizely hranice mezi světem lidí a jiných bytostí a výtvorů přírody, v tušení čehosi tajemného za každým zdánlivě přirozeným a jasným jevem a v prolnutí celého života oparem nevyzpytatelných a neomezených možností se Pchu Sung-ling nejvíce blížil duchovnímu světu prostého rolníka své doby a svými zázračnými příběhy nám zvěčnil životní sny a pocity čínského lidu své doby. Proto lid s takovou oblibou naslouchal jeho příběhům, i když je nemohl poznat přímo četbou. Pro lid ve feudální době byla víra v nadpřirozené jevy mnohdy jediným vysvětlením sil a procesů, jež neustále ohrožovaly jeho bytí, zlidšťovala mu obyčejně neuvěřitelně ukrutný svět a vnášela do jeho existence světlejší tóny.¹⁷

Francouzský styl klade velký důraz nejen na původnost myšlenek obsažených v textů, ale i na originální podání. Blíží se proto **esejistickému stylu** a má nejen odbornou, ale i estetickou funkci. Tento styl je výsledkem francouzské myšlenkové tradice, v níž originalita ducha byla poměřována i kvalitou zprostředkování. Tento styl se mnohdy vyznačuje specifickými jazykovými prostředky – **odbornými termíny s negací**, podstatnými koncepty zvýrazňovanými v textu kurzívou, velkým písmenem či uvozovkami, množstvím **doplňkových či relativizujících vsuvek**, jež bourají hlavní syntaktickou strukturu apod. Rizikem tohoto stylu je formulační manýrismus a zastřenost sdělení v oparu vzletných souvětí.

Příkladem textu tíhnoucího k francouzskému stylu je následující úryvek:

Oralita není vypuzena z mýtu o slově, orální projev nechybí jako nástroj tlumočení pravdy bytí, jsoucna a jednání; nachází se někde uprostřed mezi písmem a symbolem. Nakonec vítězí dominance psaní, psaného slova, psané řeči, textu a znaku, daná jakýmsi gnozeologickým zkratem symbolu jako archetypu písemného znaku a navíc zvýrazněná zvláštní obrazovostí čínského písma.¹⁸

¹⁷ J. Průšek: Doslov, in Pchu Sung-ling, *Zkazky o šesteru cest osudu*, Praha: SNKLU 1963, s. 304.

¹⁸ O. Král: *Čínská filozofie. Pohled z dějin*, Praha: Maxima, 2005, s. 66.

3.2 Pět fází psaní odborného textu

Pokud se zamyslíme nad tím, jak může vzniknout jakýkoliv text, jsou pouze dvě možnosti: buď jej vytvoříme lineárně, tedy napíšeme od začátku do konce, nebo jej budeme zpracovávat po částech a nikoliv nutně v tom pořadí, v jakém pak budou ve výsledném textu po sobě následovat. Tyto dva typy psaní odborného textu se označují jako **lineární** vs. **sekvenční** metoda psaní. Jsou sice autoři, kteří díky svému vhledu do tématu a zkušenostem svedou psát texty lineárně, avšak minimálně při získávání prvních zkušeností s odborným psaním se doporučuje využívat sekvenční metodu psaní, neboť má některé zásadní výhody oproti lineární a pomáhá vyhnout se některým obtížným situacím, které mohou při psaní prvních odborných textů nastat.

Sekvenční metoda (viz např. Šanderová, 2005) člení proces psaní odborného textu do pěti fází, viz schéma 2:

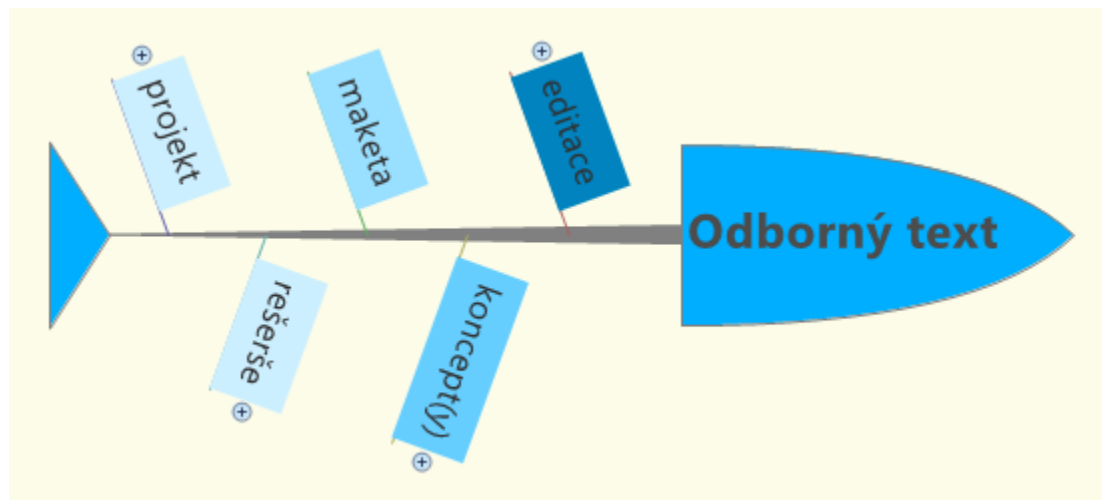

Schéma 1. Fáze při psaní odborného textu.

3.2.1 Projekt

Projekt je nalezení výzkumného tématu, důkladné rozvážení přínosů a rizik jeho realizace a jeho zformulování do textové podoby (například v rozsahu podrobnějšího zadání závěrečné práce). Nejdůležitějším úkolem pro tuto fázi je najít téma, které

- odpovídá vašim schopnostem a možnostem nebo je jen mírně převyšuje,
- je širěji zajímavé pro vědeckou obec, nebo i nejen pro ni,

c) dosud není probádané.

Požadavek a) činí výzkum realistickým, tedy zvyšuje pravděpodobnost, že bude úspěšně realizován. Požadavky b) a c) dávají výzkumu smysl. Požadavek a) má několik rovin, od intelektuálních po velice praktické. Nejčastější chybou v tomto kroku bývá volba příliš širokého tématu, které co do objemu práce překračuje vymezený rozsah (například na odbornou studii či závěrečnou práci určitého stupně studia), takže výsledný text nemůže být dobrý, protože se do něj nemůže vlézt vše relevantní. Umění posoudit tento aspekt chce trochu zkušeností a cviku, ale pro začátek pomáhá metafora trychtýře – na vstupu je širší tematická oblast, na výstupu specifická omezení tematické oblasti na dílčí podtéma realizované ve vymezeném textovém rozsahu.

Chcete například psát práci o čínské ekonomice. Oslovíte potenciální vedoucí práce a zjistíte, že jeden upřednostňuje pohled na současný ideologický diskurz, druhý historickou perspektivu. Rozhodnete se pro historickou perspektivu. Našli jste vstup do tematického trychtýře. Můžete se zaměřit na konkrétní historické období, například na vznik plánované ekonomiky v 40. a 50. letech. Využijete přitom například svou znalost ekonomických teorií z předchozího studia. Dalším zpřesněním bude volba pramenů, například projevů významného ekonomického funkcionáře Chen Yuna, které byly v poslední době souborně vydány. Výsledkem volby tedy bude téma *Chen Yunovo řízení čínské ekonomiky v rané ČLR*. Nebo vám je bližší ideologický diskurz a zajímá vás pronikání tržního a ekonomického pohledu do myšlení čínských elit v období reform. Můžete pak například porovnávat dokumenty plén ÚV a sjezdů a zjišťovat, kdy začal jazyk ekonomie a managementu pronikat z ekonomických kapitol i do jiných oblastí politiky. Nakonec své zkoumání zúžíte třeba jen na tři, které řídil Jiang Zemin, tedy 1992, 1997 a 2002. Máte téma *Pronikání ekonomického myšlení do politiky KS Číny v éře Jiang Zemina*. Z jedné tematické oblasti se tedy k tématu (ústí trychtýře) můžete dobrat mnoha různými způsoby. V ústí trychtýře byste měli dospět k názvu tématu, jež bude explicitně vyjadřovat potřebná omezení tematické oblasti.

Dalším aspektem požadavku a) je to, že byste si měli zvolit typ výzkumu, který přibližně odpovídá vašim schopnostem a aktuálním znalostem nebo je jen mírně převyšuje. Pokud nezvládnete samostatnou četbu v klasické čínštině, nebudete si vybírat téma z předmoderní doby. Pokud se např. na jiném oboru nenaučíte techniky dotazníkových

šetření, nebudete navrhovat bakalářskou práci, která je na nich založená. Do této oblasti náleží i důkladné zvážení toho, jestli vaší osobnosti lépe odpovídá téma více teoretické, nebo téma aplikované, jestli preferujete kvalitativní, nebo kvantitativní výzkum, jestli kontrastivní, porovnávací více jazyků či kultur, nebo nikoliv apod.

Posledním, nejpraktičtějším aspektem požadavku a) je zohlednění vnějších okolností. V této rovině se je nutné tázat po dostupnosti odborné literatury, materiálu pro výzkum a vhodnosti podmínek pro jeho realizaci. Pokud nebude potřebná literatura dostupná elektronicky nebo v místních knihovnách, může vaše téma vyžadovat několikatýdenní stáž v zahraničí, která bývá realistická až na úrovni magisterské. Můžete objevit výborné téma splňující požadavky b) a c), ale ukáže se, že pro jeho zpracování nejsou k dispozici prameny nebo by jejich přečtení trvalo příliš dlouho. Bez pečlivého zvážení těchto okolností na počátku se můžete po několika měsících realizace výzkumu ocitnout ve slepé uličce.

Požadavek b) je možné naplnit diskusí o vlastním projektovém záměru s co nejširší skupinou lidí, odborníků i neoborníků. Zaprvé si tak lze osvojit dovednost představit téma atraktivně v pěti větách, za druhé zjistit, komu a v čem přijde hodné pozornosti. Dobrým způsobem, jak nalézt obecně zajímavé téma, je všimnout si závěrů odborných prací, v nichž se obvykle navrhuje další možné kroky ve výzkumu konkrétního tématu. Třetí možností, jak posoudit potenciální přínos tématu, je položit si otázku, jestli a jak zabývání se daným problémem může přispět neodborné veřejnosti, jestli bude možné výsledky výzkumu nějak aplikovat či popularizovat. Je možné, že odpověď bude negativní, ale může být až překvapivé, jak často lze taková styčná místa výzkumu s běžným životem nalézt.

Sinologická témata jsou často překvapivě zajímavá i pro odbornou obec mimo sinologii, pokud umožňují komparativní perspektivu. Předpokladem úspěšné komparace je však vždy dostatečně úzké zaměření například na jednu knihu nebo jednu historickou událost, která má určité analogie jinde ve světě nebo je odrazem cizích vlivů na čínské prostředí. Příkladem prvního tématu může být zkoumání čínského fantasticko-feministického románu *Květiny v zrcadle*, příkladem druhým popis čínských ohlasů na nástup Adolfa Hitlera k moci.

O požadavku c) se ujistíte kvalitní rešerší, viz fáze 2.

Výsledkem první fáze je projekt v podobě textové a/nebo schematické. Musí být vyjasněno, co chcete říct, komu to chcete říct a proč to chcete říct. Měli byste být schopni představit svůj projekt deseti větami nebo za 30 sekund – tento poměrně drastický test je spolehlivým ověřením toho, že víte, co chcete dělat a proč. Projekt musí zohledňovat všechny relevantní aspekty – jaké je teoretické východisko, jaká je výzkumná otázka, s jakým materiálem se bude pracovat a kde jej vezmete, jakou výzkumnou metodu zvolíte, jaké vybavení na zpracování výzkumu a práce budete potřebovat, kdo vám se zpracováním může pomoci, jaké jsou vaše předpoklady o výsledcích výzkumu.

3.2.2 Rešerše

Již během první fáze, ale i po ní probíhá rešerše odborné literatury, která má splnit několik cílů. Jednak slouží k ověření, nakolik je dané téma prozkoumané a zda v jeho popisu existují bílá místa, která vyžadují další výzkum. Tomuto aspektu je třeba věnovat velkou pozornost a hledat v co nejširším vědeckém okruhu. Vedle knihovních katalogů (zejména souborný katalog ČR, dostupný na stránkách Národní knihovny www.nkp.cz, dále katalog Univerzity Karlovy www.ckis.cuni.cz) a elektronických informačních zdrojů předplacených univerzitou (www.pez.cuni.cz) jsou velmi užitečnými nástroji vyhledávač odborných prací Google Scholar (scholar.google.com), který vyhledává i v Google Books, a vědecké portály jako Academia.edu nebo Researchgate.net, kam vědci různých oborů na své profily ukládají své texty (mnohdy ještě v rukopisné verzi před zveřejněním v tištěných publikacích), prezentace z konferencí apod. Získáte tak představu o skutečně aktuálním dění v oboru. Rozcestník nejužitečnějších elektronických portálů pro sinologické bádání naleznete na konci této příručky.

Dalším cílem rešerše je nastudovat odbornou literaturu k tématu a rozdělit ji přibližně do tří kategorií: vysoce relevantní, potenciálně využitelná, irelevantní. Vysoce relevantní literatura je stěžejní pro zpracování teoretického pozadí vaší práce a pro podobu vašeho vlastního výzkumu. Je jisté, že ji budete ve svém textu citovat nebo parafrázovat, proto je vhodné si z ní udělat kvalitní poznámky, buď podrobné výpisky citací (s uvedením přesných stran v originálním textu kvůli snadnému dohledávání a kontrole), nebo heslovité záznamy s uvedením pozice v textu. Z potenciálně využitelné literatury si děláte výpisky buď jen z určité relevantní části, nebo obecné poznámky k celku, na jejichž základě byste

se k textu mohli vracet a snáze se v něm orientovat. Irelevantní literatura se sice týká tématu, ale pohlíží na něj prizmatem, které pro vás není využitelné.

Přínejmenším vysoce relevantní a potenciálně využitelnou literaturu je od počátku vhodné (a časově úsporné) si ukládat v plném bibliografickém znění na jedno místo. Může to být samozřejmě samostatný dokument v textovém editoru, výhodnější je však využít nástroje sloužící tomuto účelu, jako je např. internetový portál CitacePro (<http://www.citacepro.com>). Přihlašujete se do něj přihlašovacími údaji CAS, můžete si ve svém profilu ukládat bibliografické položky (mnoho z nich si můžete bez složitého zadávání ihned načíst z národního knihovního katalogu), členit je do složek jako v Průzkumníku v počítači, jedním příkazem měnit jejich bibliografickou normu z nabízeného menu a exportovat seznamy odborné literatury v jednotné citační normě do různých formátů včetně textových a pdf. Je to nejspolehlivější nástroj, jak snadno dospět k jednotnému seznamu odborné literatury.

3.2.3 Maketa

Vypracování makety je v metodě sekvenčního psaní klíčové. Jedná se o soubor hlavních informací a tezí vašeho výzkumu, který je nějak logicky uspořádán. Je to kostra vašeho výzkumu i jádra (statě) budoucího textu. Prvním cílem je začlenit do makety všechny informace, které se zdají být relevantní, včetně citátů z odborné literatury nebo odkazů na ně. Pokud je součástí vaší práce empirický výzkum, jeho výsledky a jejich interpretaci do makety také zařadíte. Druhým cílem makety je informace uspořádat tak, aby na sebe navazovaly a vyplývaly ze sebe. Potřebné je to zejména v těch částech, které slouží k parafrázi a zhodnocení odborné literatury, a v těch, které obsahují buď argumentaci ve prospěch vašeho teoretického řešení, nebo interpretaci výsledků vašeho výzkumu.

Maketa vytvořená tímto způsobem vede ke konkretizaci vašeho projektu do předtextové podoby. Vzhledem k tomu, že se zakládá na zhuštěném, heslovitém podání informací, je snadno uchopitelná. Umožňuje tak spolehlivou kontrolu nad tím, jestli navržený soubor informací dává smysl, jestli sleduje srozumitelnou úvahovou linku a jestli v sobě nezahrnuje úvahové omyly nebo prázdná místa. Maketa tak umožňuje první kontrolu koherence budoucího textu. Pojmem koherence se označuje myšlenková

soudržnost textu. V odborném diskurzu se občas můžete setkat s odbornými texty, které jsou sice dobře stylizované, ale mají v sobě argumentační chyby nebo narušenou výkladovou linku s nedovysvětlými místy – přes formální vytříbenost jsou tyto texty nekoherentní. Z tohoto hlediska je koherence důležitější než formální jednota odborného textu a souvisí se snahou autora přenést do své odborné práce co nejpřesněji svou kognitivní síť k tématu. Maketa se tedy nachází v produkční fázi psaní, kdy autor veškerou pozornost věnuje přenesení svého pohledu na téma do vnějšího světa. Když si vypracujete maketu a podrobíte ji kontrole z hlediska koherence hlavní úvahové linky, argumentace apod., můžete se tak vyhnout potenciální situaci, kdy byste museli pro nekoherenci, nepřesnost či nadbytečnost vyjmát z textu celé již zformulované odstavce či strany. Nezapomínejte se příliš stylem a jazykem, jakým je maketa psána či vytvořena, je to nástroj určený pro vás, abyste jej buď sami zkontrolovali, nebo na jeho základě o svém výzkumu mluvili s kolegy či školitelem.

3.2.4 Koncept

Úkolem této fáze je zaprvé rozepsat koherentní maketu do souvislého lineárního textu a vtělit myšlenkovou koherenci do jazykového vyjádření. Na to se zaměřujeme zejména při psaní první verze textu. Při dalších revizích konceptu teprve (!) začínáme zohledňovat komunikativní či recepční perspektivu, tedy přidáváme ohled na čtenáře. Na základě svého vnímání textu posuzujeme, nakolik je text srozumitelný, případně zjednodušujeme jeho syntaktickou strukturu, přidáváme prvky, které usnadňují porozumění souvislostem mezi výpověďmi, mezi předměty řeči apod. Tento proces se pojí se snahou o dosažení textové koheze.

Koheze je jazyková soudržnost textu. Kohezní prostředky jsou specifické jazykové prostředky, které slouží k jazykovému vyjádření koherence. Z jazykového hlediska se na koherenci pohlíží jako na řetězce několika typů vztahů, k nimž se řadí vztahy:

a) kompoziční

Kompoziční vztahy jsou vztahy mezi jednotkami textu (nejčastěji výpověďmi) dané funkcí výpovědí v textu. Některé výpovědi mají charakter prostého tvrzení, jiné přinášejí argument, jiné zase protiargument, některé obsahují výčet, jiné zobecnění. Je přitom uzuální, jak jednotlivé kompoziční úseky zařadíte za sebou. Vhodným

dokladem je například kompozice výkladového odstavce či úvodu nebo abstraktu práce. Níže ukazujeme kompoziční strukturu jednoho odstavce odborného textu, abstraktu se věnujeme v samostatném oddíle na konci této kapitoly.

b) tematické

Tematické vztahy se zabývají návazností jednotlivých výpovědí na sebe. Každou výpověď lze rozdělit na to, o čem se mluví (téma), a to, co se o tématu říká (réma, jádro sdělení). V češtině v objektivním slovosledu v oznamovací větě se téma obvykle vyskytuje na začátku věty a réma na konci (výpověď má aktuální členění svých prvků podle známosti informace). Každá výpověď je tak tematicko-rematickou jednotkou. Svým tématem a rématem se přitom vztahuje ke svému okolí, tvořenému dalšími tematicko-rematickými jednotkami. V žádném textu to není tak, že by každá výpověď vnášela nové téma i réma, naopak je běžné, že alespoň částečně na sebe předcházející a následující výpovědi navazují. Rozlišujeme čtyři možnosti tematické návaznosti:

- i) průběžné téma – tématem následující výpovědi je stejné jako ve výpovědi předcházející (typický formální znak – nevyjádřený podmět)
- ii) tematizace rématu nebo jeho části – réma předcházející výpovědi nebo jeho část se mění na téma následující výpovědi
- iii) tematizace předchozí výpovědi – tematizuje se celá předchozí výpověď (typický formální znak – ukazovací zájmeno *to* ve středním rodě v pozici podmětu navazující výpovědi nebo bezpodmětové konstrukce typu *Jde o...*)
- iv) tematizace předchozího úseku či textu – tematizuje se větší úsek než výpověď (z kompozičního hlediska se jedná typicky o shrnutí)

U všech čtyř typů je možné navazovat jen na část tématu, rématu či úseku textu, případně na část, která v předchozí výpovědi není bezprostředně zmíněna, ale je z něj prediktabilně vyvoditelná – tomuto typu, který je v odborných textech velice častý, se říká derivace (tématu, rématu, výpovědi, úseku textu).

c) obsahově-logické

Obsahově-logické vztahy jsou vztahy časové, příčinné a souřadící vyjadřované v textu spojkami a dalšími výrazy (nejčastěji příslovci nebo částicemi), jež souhrnně označujeme jako konektory. V odborném textu jsou velice důležité, protože zexplicitňují vztahy mezi tvrzeními (větami), například rozlišují předčasnost a

současnost sledovaných dějů v experimentu, který je popisován v odborném textu, jazykově vyjadřují korelace, podmínky, důsledky pozorovaných situací a jevů, vyjadřují vylučovací či protichůdné vztahy, vysvětlují apod. Bez obsahově-logických vztahů a konektorů v zásadě není možné argumentovat, diskutovat a polemizovat.

d) koreferenční

Termínem koreference se označuje situace, kdy dva nebo více jazykových výrazů odkazují k témuž referentu neboli předmětu řeči. K témuž předmětu řeči můžeme odkazovat (referovat) jeho přímým pojmenováním, opisem (například slovem nadřazeným nebo synonymem) nebo zájmenem (osobním, ukazovacím či přivlastňovacím). Dobře značit koreferenci je velice důležitá dovednost při psaní odborných textů. Po stylistické stránce totiž způsob označování popisovaných jevů musíme měnit, aby byl text čtivý a nebyl těžkopádný. Na druhou stranu je třeba usilovat o výkladovou přesnost, kam patří i jednoznačné odkazování na to, co je předmětem řeči. V opačném případě hrozí, že text bude vágní a čtenář se zmýlí v tom, jakému referentu jsou v textu přisuzovány určité vlastnosti.

Takto vymezenou kohezi a koherenci textu si můžeme doložit na základě úryvků z náročných odborných textů uvedených níže:

Výzkum prostředků textové koherence (konektivní prostředky a koreference) v PDT¹⁹ přirozeně navázal na analýzu významu větných struktur. I v analýze na úrovni věty v textu [tematizace a derivace rématu] se **totiž** nutně uplatňuje širší perspektiva: jednoznačný význam věty [derivace z úseku textu] je určen kontextem, jehož význam a vztah ke zkoumané větě lze interpretovat **často právě díky** prostředkům textové koherence. Výzkum těchto prostředků [tematizace a derivace rématu] umožnil **jednak** zpřesnit některé závěry analýzy významu větných struktur (**srov. např.** ujasnění funkcí rematizátorů **na rozdíl od** diskurzních konektorů), **jednak** konkrétně ukázal některé principy výstavby textu v češtině (**např.** využití jevů aktuálního členění **pro** vyjádření diskurzních vztahů).²⁰

¹⁹ Zkratka označuje *Prague Dependency Treebank (Pražský závislostní korpus)*.

²⁰ Š. Zikánová et al.: Zachycení výstavby textu v Pražském závislostním korpusu. *Slovo a slovesnost*, 76, 2015, s. 168–169.

Odstavec z textu Zikánové et al. je z kompozičního hlediska vystaven tak, že v první výpovědi je obsaženo hlavní sdělení daného odstavce (konstatování souvislosti mezi popisem textové koherence a větného významu v PDT), které se v následujících výpovědích (dvou souvětích) vysvětluje a konkretizuje – vysvětlovací vztah mezi první výpovědí a zbytkem odstavce dobře dokládá konektor *totiž* s vysvětlovací funkcí, který je součástí druhé výpovědi. Konektory (vyjadřující obsahově-logické vztahy) uplatněné při výstavbě textu jsou zvýrazněny tučně, gramatické prostředky koreference jsou zvýrazněny podtržením – vedle toho se na stejné předměty řeči jednoznačně odkazuje lexikálně, viz například řetězec *analýzu významu větných struktur – analýza na úrovni věty – jednoznačný význam věty*. Tematické posloupnosti jsou za témata jednotlivých výpovědí pojmenovány v hranatých závorkách: přestože se jedná o komplexní případy s prvky derivate, základní tematická souvislost s předchozí výpovědí je vždy zcela zřetelná.

Jsme-li si vědomi těchto rozdílů [tematizace úseku textu] a především nedeskriptivní role filosofie v procesu poznání světa, vidíme také, třeba na základě pomocného příkladu matematiky, že existenční výroky nejsou nijak vázány na jediný, **totiž** empirický diskurz, a je **tudíž** zbytečné mu je výhradně připisovat, **stejně jako** nedává smysl jejich plošné rozšíření na cokoli, o čem lze **třeba jen** hypoteticky mluvit. Existence [průběžné téma = hypertéma] je **vždy** lokální, vztažená ke konkrétní problémové oblasti, **např.** fyzikálních těles **či** matematických objektů, a ty [tematizace rématu] **pak** existují jednoduše **jako** předměty řeči, **totiž** významy výrazů (jmen), pro něž byla definována kritéria identity, a ony [průběžné téma] se **takto** ocitly v oboru možných substituentů příslušné proměnné. **Tím pádem** [průběžné téma] připouští existenční generalizaci.²¹

Odstavec z Kolmanova textu volí opačný kompoziční postup než předchozí úryvek. Odstavec se otevírá vedlejší podmínkovou větou (navazující na předcházející text, srov. koreferenční odkaz *těchto rozdílů*), jež stanovuje rámec a předpoklad pro sled tvrzení, jež vrcholí poslední výpovědí celého odstavce coby pointou. Tento organizační princip je ještě podtržen faktem, že odstavec sestává ze dvou rozsáhlých souvětí, jež ústí v poslední

²¹ V. Kolman: Proč nepotřebujeme (analytickou) metafyziku? *Organon F 14*, 2007, č. 3, s. 358.

výpověď v rozsahu jednoduché věty. Z hlediska kohezních vztahů je pozoruhodně vystavěno zejména druhé souvětí. Poté, co v prvním případě byly popsány dvě extrémní pojetí existenčních výroků, autor v první, efektně gnómické výpovědi prezentuje ambiciózní tvrzení *Existence je vždy lokální*, jejíž réma jednak alternativním vyjádřením upřesňuje (*vztažená ke konkrétní problémové oblasti*), exemplifikuje a tím konkretizuje (*např. fyzikálních těles či matematických objektů*). Na základě takto vymezeného prostoru ve třech stupních může následně provést cílenou myšlenkovou operaci ve třech krocích: existence entit jako předmětů řeči – definování kritérií identity pro předměty řeči – existence entit v oboru možných substituentů příslušné proměnné. Posun mezi těmito třemi kroky je přitom explicitně značen konektory *pak*, *totiž* a *takto* (při zachování průběžného tématu). Sofistikovanost druhého souvětí tak připravuje prostor poslední výpovědi. Konektory, gramatické prostředky koreference a tematické posloupnosti jsou v tomto úryvku značeny stejně jako v předchozím případě.

Při kontrole koheze svého textu se lze zaměřit na jednotlivé koherenční vztahy a prověřit návaznost a srozumitelnost jednotlivých úseků textu z hlediska kompozičního, tematického, obsahově-logického a koreferenčního. Je to užitečný krok, neboť tak může autor – zejména v počátcích odborného psaní – odhalit nějakou svou slabinu ve výstavbě textu a napříště se jí vyvarovat. Podobný postup lze uplatnit při čtení odborných textů zejména v obtížných úsecích; čtenář tak snadno ověří, zda autor dostatečně signalizuje vztahy mezi předměty řeči a jednotlivými tvrzeními, tj. zda se jedná o text formálně vstřícný vůči čtenáři, jen obtížný interpretačně, nebo zda se jedná o text špatně vystavěný.

Posledním aspektem, na nějž je vhodné se ve fázi konceptu soustředit, je stylistická vytříbenost textu: při zachování spisovného projevu a jednotné terminologie můžete dosáhnout vyšší výrazové variability, zejména používat větší počet různých větných a slovesných konstrukcí.

3.2.5 Editace

Tato poslední fáze obnáší formální úpravy textu včetně kontroly odborného stylu (dodržení rysů zvoleného stylového typu, koheze textu, spisovný projev), kontroly pravopisu, formátování textu včetně úpravy a sjednocení případných schémat či grafů a kontroly odkazů na odbornou literaturu v textu (zda mají jednotnou normu odkazování a

zda jsou všechny položky, na něž se odkazuje v textu, součástí seznamu odborné literatury).

Odborný text v češtině musí být psán spisovným jazykem, neboť to je varieta jazyka, která je určena pro oficiální veřejné projevy, k nimž odborné texty náležejí. Je třeba vzít v potaz, že čtenáři odborných textů naplnění spisovné normy očekávají – pokud tomu tak není, za prvé je může formální stránka textu odvádět od vnímání obsahu (čtenář se pak více soustředí na vnímání odchylek od spisovné normy než na samotné sdělení) a za druhé se může čtenářovo hodnocení formální stránky promítat i do hodnocení obsahu, tedy nedůvěryhodnost formy může čtenář vztáhnout i na obsah. Možnými důsledky odborných textů psaných nespisovně či ne zcela spisovně jsou tak čtenářovo nepochopení a nedocnění obsahu sdělení či jeho odmítnutí brát text v potaz pro nekvalitní formální stránku. Nejdostupnějším a přitom spolehlivým internetovým zdrojem pro ověření spisovné normy je Internetová jazyková příručka (<http://prirucka.ujc.cas.cz>) spravovaná pracovníky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v.v.i., jež obsahuje slovníkovou i výkladovou část.

Součástí editace také je sjednocení formální stránky práce a její sladění s příslušnou normou. Pro sinologické kvalifikační práce je stanoven poměrně podrobný návod, jak upravovat samotný text i bibliografické odkazy, na stránce <http://udlv.ff.cuni.cz/cs/studium/zaverecne-zkousky/>.

3.3 Myšlenkové mapy při psaní odborných textů

Myšlenkové mapy (*mind maps*) mohou být velice účinným nástrojem při všech fázích psaní odborného textu. Kvůli jejich multifunkčnosti vysvětlujeme níže princip, na němž fungují, a uvádíme praktické rady, jak je lze do odborné práce začlenit.

Myšlenková mapa je soubor informací vizualizovaný ve schématu. Na rozdíl od informací seřazených za sebou (v lineárním řetězci výpovědí) nebo pod sebou (v taxonomii, výčtu) má tu výhodu, že vyjadřuje nejen samotná fakta, ale i vztahy mezi nimi. Myšlenkové mapy tak usnadňují zachycení složitých myšlenkových schémat pro vlastní potřebu nebo pro sdílení s adresáty sdělení obsaženého v mapě.

Myšlenkové mapy jako metodu pro prezentaci myšlenek vyvinul a zpopularizoval v polovině 70. let 20. století britský autor populárně psychologických knih Tony Buzan.

Schematická vizualizace myšlenek je ale samozřejmě starší, obdobná schémata se objevují například již v komentářích novoplatónského filozofa Porfyria z Tyru (232–304) k Aristotelovu pojetí kategorií.

Tony Buzan rozvinul metodu myšlenkových map proto, že napomáhají zaznamenávání a vybavování informací lépe než například klasické zápisky. Je tomu tak proto, že na základě dosavadních kognitivních výzkumů víme, že informace v mysli si ukládáme do neuronových sítí, a zatímco z klasických zápisů si musíme kognitivní síť v mysli vytvořit, myšlenkové mapy nám ji už předkládají přímo k vnímání a zapamatování, respektive v opačném směru nám ji umožňují v podobné struktuře přenést z mysli na papír. Myšlenkové mapy vyhovují zejména těm lidem, kteří mají alespoň částečně vizuální paměť (takových lidí je v populaci většina) a mohou pomáhat v zapamatování informací i těm lidem, kteří si z lineárních zápisů informace ukládají do paměti velmi špatně.

Myšlenková mapa má obvykle jedno centrum, hlavní téma, od něž se odvíjejí dílčí témata, spojená s hlavním tématem ramenem, větví. Z dílčích témat se odvíjejí zase informace nižší úrovně atd. Doporučuje se přitom, aby se hlavní i vedlejší témata a dílčí informace do mapy zapisovaly heslovitě a co nejstručněji, pokud možno jedním až dvěma slovy na každý uzel (bod) v mapě.

Myšlenkové mapy mohou být kresleny ručně nebo zpracovány pomocí speciálních softwarů určených pro tvorbu myšlenkových map.

Vytváření map vlastní rukou se doporučuje tehdy, když je mapa určena primárně pro svého autora nebo má-li napomoci k promyšlení struktury nějakého tématu (například plánování výzkumu). Kreslení totiž tvorbu mapy zpomaluje, takže zatímco kreslíte například první úroveň informací závisících na centrálním tématu, mozek může promýšlet souvislosti z druhé úrovně. U ručně kreslených map se doporučuje vytvářet takzvanou organickou strukturu, tedy nedělat mezi uzly rovné přímky, ale kreslit je jako větve stromu, zaoblené, ohýbající se apod. Tyto přirozené tvary lze funkčně využít při uspořádání informací na papíře (lépe než při tvorbě mapy v počítači). Pro snazší vybavování schématu se doporučuje používat silnější a tenčí čáry, barvy a u klíčových uzlů si nakreslit nějaký jednoduchý obrázek. Naopak se nedoporučuje rámovat slova v jednotlivých uzlech do kroužků nebo jinak je ohraničovat – zvláště při promyšlení nových věcí to omezuje tvořivost. Vhodným řešením je psát slova přímo na větve (jako na linky

na papíře). Ručně vypracovanou myšlenkovou mapu respektující tato doporučení ukazuje následující schéma 2:²²

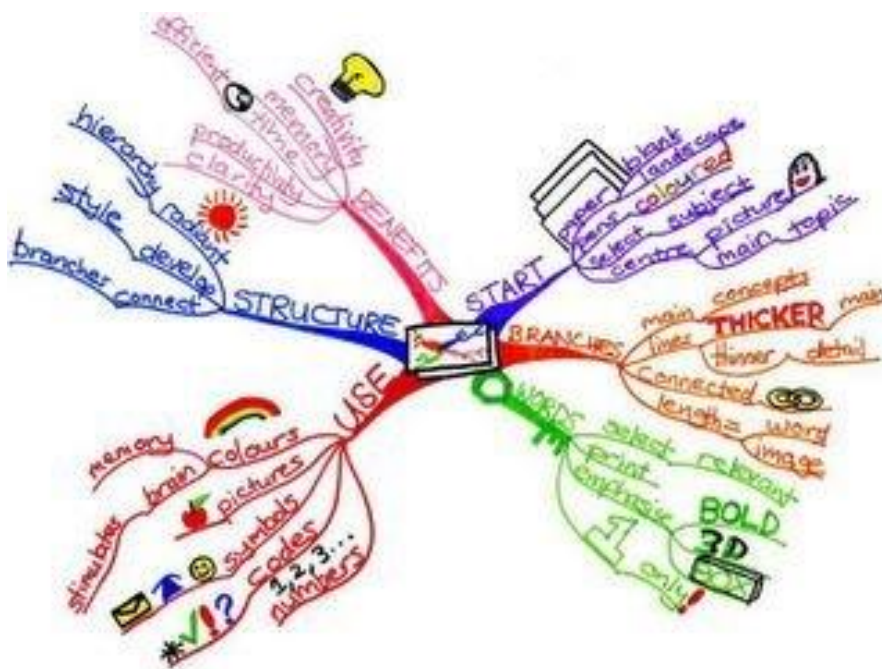

Schéma 2. Ručně kreslená myšlenková mapa.

Myšlenkové mapy tvořené ve speciálních programech jsou vhodné pro dlouhodobější uchování schématu, pro mapy, které budete potřebovat průběžně upravovat (například měnící se struktura výzkumu v průběhu jeho realizace), nebo pro mapy, které budete chtít sdílet s jinými lidmi nebo učinit součástí odborného textu. Softwary obvykle používají rovné hrany, ale umožňují práci s barvami i s ikonami, obrázky nebo videi. Z těchto programů je možné mapy exportovat do všech obvyklých formátů, například jako obrázky, pdf nebo prostý text. Většina komerčních softwarů nabízí základní verze zdarma (například X Mind), existují i volně dostupné programy (Free Mind) a jiné se specializují na online tvorbu map více uživateli a společné sdílení (Google). Avšak situace na trhu se rychle mění, takže nejlepší je vyzkoušet více dostupných nástrojů a najít si ten, který vám bude vyhovovat nejvíce. Příklady myšlenkových map vytvořených softwarem najdete v jiných částech tohoto textu.

Při psaní odborných textů lze myšlenkové mapy využít následujícími způsoby:

²² Schéma pochází z webové stránky <http://susanpercy.blogspot.de/> [cit. 12. 9. 2015].

a) při tvorbě projektu

Je vhodné si projekt nejprve zobrazit jako myšlenkovou mapu, a to pro přehlednost a soustředění se na plán samotný, nikoliv jeho jazykový popis. Je pak snazší tuto mapu převést na strukturovaný projektový záměr.

b) při rešerši odborné literatury

Jednak je možné myšlenkové mapy využít při tvorbě souvislostí mezi prostudovanou odbornou literaturou (například propojit související položky, oddělit je v mapě od protichůdných názorů, charakterizovat je stručnými hesly) a udělat si kostru teoretického uchopení tématu, jednak je možné si pomocí myšlenkových map dělat strukturované výpisky z četby, za třetí je možné využít myšlenkové mapy při tvorbě parafrází (viz oddíl 4. níže).

c) při tvorbě makety

Maketa opět může mít podobu myšlenkové mapy, která bude mnohem podrobnější než projekt, s kategoriemi a uzly vlastními jen zkoumanému tématu. Mohou to být i mapy v mapách – mnoho softwarů pro tvorbu map umožňuje sbalit a rozbalit libovolnou část mapy.

d) při tvorbě schémat pro výsledný text

Někdy se ukáže, že schémata vytvořená jako kontrola koherence vlastního uvažování jsou značně názorná a napomáhají porozumění zkoumanému tématu. Myšlenkové mapy se pak tak jako jiná schémata nebo grafy mohou stát součástí výsledného odborného textu. Jejich využití v tomto duchu lze nalézt například v pracích zaměřených na analýzu diskurzu, kde se zachycují ideové postoje jednotlivých diskurzivních aktérů.

3.4 Citace a parafráze v odborném stylu

V tomto oddíle se budeme věnovat jednomu aspektu odborných textů, který také přímo ovlivňuje kvalitu výsledného textu. Jedná se o způsob, jakým jsou do odborného textu zakomponovány jiné odborné texty, tedy o zacházení s citacemi a parafrázemi. Užíváním citací a parafrází se odborný text začleňuje do intertextových vztahů s jinými odbornými texty, a tudíž se i touto cestou stává součástí odborného diskurzu. Adekvátně

stylově vystavěný text bez odkazů k jiné odborné literatuře není vědeckým textem. Umění náležité citace a parafráze jednak svědčí o autorově vhledu do tématu, jednak o jeho obeznamenosti s etikou akademické práce. Přiznané vazby k jiným textům také pro čtenáře zajímavým způsobem odhalují širší souvislosti tématu a jeho zpracování u různých autorů.

Prvním úkolem v této oblasti je rozhodnout, kdy se uchýlit k citaci nebo parafrázi a kdy prezentovat vlastní postoj, a poté zvážit, kdy bude výhodnější přímo citovat a kdy původní text parafrázovat. Častým nedostatkem prvních pokusů o odborný text bývá zaprvé nadužívání citací. Citací je jednak příliš mnoho a zatěžují tak autorský text, který může být kvantitativně menšinový, a tudíž má narušenou linku souvislého výkladu. Souvisejícím problémem bývá to, že citace nebývají ústrojně včleněny do autorského textu, jsou jen volně kladeny za sebe, mnohdy i bez dostatečného komentáře autora nového textu. Oba nedostatky způsobují, že v textu chybí pořadající autorský subjekt, a tudíž se nejedná o originální odborný text, spíše o bezduchou kompilaci.

Vhodnost použití citace určují tři aspekty, které jsou seřazeny sestupně podle významu:

a) z objektivního hlediska je nutné citaci použít tam, kde by výklad vážící se k určité myšlence vyjádřené danou citací nebyl srozumitelný tomu, kdo citaci nezná či ji nemůže vnímat spolu s naším textem; v případě, že bychom odkazovali k určité citaci a čtenáři bychom ji neposkytli, bychom činili mylný předpoklad o společných znalostech svých a čtenářů textu, což by mohlo vyústit v nedorozumění. Takový risk je zbytečný;

b) z hlediska výstavby textu může být vhodné citaci použít právě tam, kde bude její účinek na čtenáře nejvyšší. Tedy správnou věc (obsahově adekvátní a zároveň originální myšlenku, která je i nějak pozoruhodně formulována) na správné místo (tam, kde její argumentační síla vynikne nejvíce, pokud má být uvedena na podporu vlastního stanoviska, tam, kde její nedůvěryhodnost vynikne nejvíce, pokud ji autor míní kritizovat, apod.). Toto hledisko má tudíž jistý estetický rozměr, který, pokud je podřízen výkladu hlavní myšlenky, není v odborném diskurzu zapovězený – vrcholným příkladem tohoto typu jsou motta;

c) z praktického hlediska lze citaci použít tam, kde autor považuje vyjádření v citovaném textu za trefné a náležité natolik, že jeho parafráze by vedla k reformulaci vlastními slovy za cenu ztráty informační hodnoty. Typickým příkladem, kdy se v tomto

kontextu citace užívají, jsou definice. Bohužel právě u tohoto typu bývají obvykle citace nadužívány, a proto je třeba se vždy ujistit, že využití citace je způsobeno její kvalitou a nikoliv myšlenkovou leností autora formulovat vlastní text;

d) zvláštní roli mají citace z pramenů v historických pracích nebo z literárních děl v literárněvědných pracích, kde citované ukázky tvoří nezbytnou součást výkladu. I zde je ale třeba čtenáře provést vaší interpretací citace, nikoli ji jen umístit do textu s tím, že nepotřebuje komentáře.

V případě, že citovaný text není v jazyce práce, doporučení ohledně optimálního postupu se mírně liší v závislosti na oboru daného textu. Pracným, ale nejdůslednějším postupem je přeložit citaci do jazyka práce a v poznámce pod čarou uvést originální znění. Nacházíme ale i opačnou variantu (citát v originálu a překlad v poznámce pod čarou) nebo citáty v originálním znění bez překladu, zejména pokud se jedná o angličtinu nebo jazyk, který je nějakým způsobem spjat s výzkumným tématem (například citáty v němčině u teatrologické analýzy současného německého divadla). Pokud překlad citátu pořídil někdo jiný a my jej citujeme, je nutné překladatele a zdroj překladu uvést v závorce za bibliografickým odkazem na originál nebo v poznámce pod čarou.

V českých sinologických pracích je zvykem v originále citovat především čínské pojmy a výrazy, zejména tam, kde překlad nebývá snadný ani jednoznačný. V takovém případě se doporučuje uvést v závorce za přeloženým výrazem čínský originál v prepise latinkou a ve znacích, jako například v této ukázce: „Wang Kuo-wejovy *Poznámky* mají také důležitý literárněhistorický rozměr, autor v nich formuluje teorii života literárního žánru a polemizuje se zavedeným kánonem žánru písně (*cch'* 詞).“ Delší úseky textu zpravidla citujeme v překladu, pokud se však jedná o náročný a pravděpodobně také nejednoznačný text, zejména text ve staré čínštině, citujeme v překladu i v originále; v tomto případě již pouze zapsaný v čínských znacích.

V případě, že není vhodné citovat a přitom je nutné se opřít o jinou odbornou literaturu, se autor uchyluje k parafrázování původního textu. Parafráze je stručně přeformulování citátu vlastními slovy s obligatorním uvedením zdroje. Parafráze je v odborném diskurzu mnohem frekventovanější než citace. Její výhodou je, že je stručnější než citace, je mnohdy snazší ji vkomponovat do vlastního textu (autor není vázán syntaktickou formou původní citace) a odlehčuje vlastní text (brání jeho přetížení

citacemi), který díky parafrázím plyne koherentněji. Kvalita parafráze se posuzuje podle dvou kritérií, a to pregnantnosti (parafráze nedává smysl, pokud zabere větší prostor než původní citace) a zároveň přesnosti vyjádření (parafráze není dobrá, pokud jakkoliv posouvá smysl původního sdělení).

Pro naplnění těchto kritérií se lze držet následujících doporučení:

Je nutné pro vyjádření původní myšlenky nalézt vlastní slova, tj. z původního textu ideálně zachovat pouze oborovou terminologii. Zejména je vhodné se osvobodit od původní syntaktické struktury či u delších citátů výstavby souvětí či odstavce.

Pokud parafrázujeme delší text (například odstavec), parafráze by měla být až o třetinu úspornější. Z toho důvodu se nedoporučuje parafrázovat větu po větě, ale najít stručné vyjádření pro hlavní myšlenku obsaženou v parafrázovaném textu – bez ohledu na jeho původní syntaktické ztvárnění.

U složitých textů můžeme chtít podlehnout pokušení místo parafráze citovat. Pokud úryvek nenaplnuje některé z kritérií pro citace uvedených výše, můžeme se k parafrázi složitěho textu dobrat s oporou o myšlenkové mapy, které nám umožňují nejprve dobře a strukturovaně porozumět původnímu textu, a pak z něj na základě struktury vytvořit stručnější parafrázi. Tento postup si ukážeme na parafrázi následujícího úryvku.

Řečová činnost jako sémiotické reagování je uskutečňování znakových vztahů mezi jistými fyzikálními kvalitami zvukové/grafické povahy a substrukturami objektivní reality. Společenský člověk víceméně stabilně, prostřednictvím jistých obsahových faktorů referuje k substrukturám dynamické objektivní reality, která ho determinuje a kterou spoluvytváří. Struktura sémiotické řečové interakce zahrnuje společenského člověka jednak jako produktora, tj. subjekt, který referuje k určitým substrukturám objektivní reality se zřetelem (tj. s aktivním postojem) k subjektu percipienta, jednak jako percipienta, který přijímá a vyhodnocuje artikulovanou materiální složku znakového vztahu se zřetelem k produktorovi a referované realitě. Na téže relační struktuře sémiotické interakce probíhá tedy kreace i recepce. Materiálně monistické chápání společenského člověka a jeho sémiotického reagování je z hlediska rekonstrukčního procesu potenciální kreativity a perceptibility založeno právě na schématu základní sémiotické interakce. Jde o vztah přiřazování (a „vyhodnocování“ tohoto přiřazení) jistých grafických a akustických

„artikulů“ (segmentů) jistým substrukturám objektivní reality – určitými substrukturami objektivní reality jako produkující a recipující nejvyšší organizovanou, sémioticky reagující hmotou, lidským vědomím. Lidské vědomí je chápáno z hlediska důsledně materiálně monistického jako objektivní realitě imanentní, vnitřní, interpretátor (ve smyslu produkce, kreace, i ve smyslu percepce, vyhodnocování) objektivní reality. Teprve za těchto okolností je z materiálně monistického hlediska oprávněné „relativní“ gnozeologické oddělení dvojího subjektu od objektu, tj. subjektu produktora, podavatele, a subjektu příjemce, percipienta od „ostatních“ strukturních částí objektivní reality, z nichž některé jsou aktuálně referovány jako objekt komunikace.²³

Jedná se o terminologicky a syntakticky poměrně složitý úryvek v rozsahu 221 slov, v němž je místy především kvůli proměnlivé terminologii a nejasnému odkazování (nedostatečně značené koreferenční vztahy) obtížné rozpoznat stejné a různé předměty řeči a souvislost mezi jednotlivými tvrzeními. Na druhou stranu text používá velké množství obsahově-logických konektorů (například *tj., tedy, teprve za těchto okolností, jednak – jednak*), které usouvztažňování jednotlivých tvrzení částečně usnadňují.

V prvním kroku je možné rozložit (dekonstruovat) text do sledu jednodušších, heslovitých tvrzení, která jsou klíčovými myšlenkami úryvku a navazují na sebe analogicky s posloupností ve vlastním textu, jak ukazuje myšlenková mapa ve schématu 3 níže. Schéma ukazuje, že hlavním předmětem řeči i tématem je řečová činnost, kterou autor úryvku chápe jako relace mezi produktorem a percipientem (subjekty), kteří propojují substruktury objektivní reality s grafémy či zvuky jazyka. Analýza ukazuje, že důležitým teoretickým východiskem je materiální monismus, který v aplikaci na řečovou činnost umožňuje vyslovit zásadní předpoklad (ve schématu vyznačený žlutě), totiž že lidské vědomí je nezávislé na objektivní realitě. Z toho důvodu je možné vydělit produktora a recipienta jako svébytné subjekty odlišné od ostatních částí (substruktur) reality, jejíž určitá část se může stát předmětem jedné konkrétní řečové činnosti neboli komunikace.

²³ In: J. Kořenský, *K procesuálnímu modelování řečové činnosti*. Praha: FF UK 1998, s. 231–232.

Na základě schématu usnadňujícího porozumění původnímu úryvku je možné zformulovat parafrázi zahrnující všechny klíčové myšlenky původního textu a zároveň nezávislejší na původním ztvárnění, například v této podobě:

Kořenský (1998, s. 231–232) vymezuje pod vlivem materiálního monismu řečovou komunikaci jako sdílenou sémiotickou interakci produktora a percipienta, z nichž první odkazuje materiálně (zvukově či graficky) realizovanými znaky k substrukturám objektivní reality s ohledem na percipienta sdělení, zatímco druhý tyto znaky interpretuje ve vztahu k realitě a produktorovi. Za předpokladu imanence lidského vědomí vůči objektivní realitě lze při řečové činnosti akceptovat gnozeologickou konceptualizaci produktora a percipienta jako samostatných vzhledem k jiným částem objektivní reality, z nichž některé se situačně aktivují coby objekt komunikace.

Výsledná parafráze má celkem 84 slov, což je přibližně třetina původního textu.

řečová činnost
= sémiotická interakce

schematická relační struktura
= vztahy mezi

materiální monismus

fyzikální kvality fyzické/grafické povahy

substruktury objektivní reality

společenský člověk = subjekt

percipient/přijemce

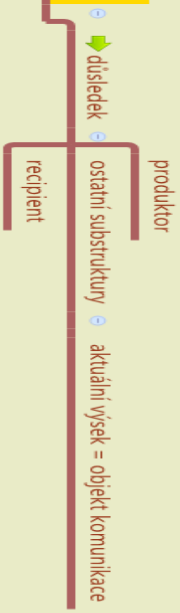
produktor/podavatel

přijímá a vyhodnocuje = RECEPCE

referuje = KREACE

lidské vědomí

vnitřní interpretátor objektivní reality
= objektivní realitě imanentní

3.5 Abstrakt

Abstrakt je vedle úvodu a závěru nejdůležitější částí odborného textu, protože jeho obsah i kvalita zpracování velmi často rozhodují o tom, jestli se čtenář rozhodne investovat energii do četby celého textu. To je samozřejmě svazující pomyšlení, na druhou stranu pokud odložíte psaní abstraktu na samotný závěr zpracování svého textu, bude se vám při dodržení určitých pravidel psát velmi snadno. Občas se můžete setkat s doporučením psát abstrakt na samém začátku, ale v tom případě bývá spíše abstraktem míněn projekt, viz výše v oddíle 2.

Abstrakt je miniaturou celého textu. Musíte v něm vysvětlit, jakému tématu se věnujete, proč se mu věnujete (tj. proč je obecně důležité), jak je váš výzkum teoreticky ukotven, jaký materiál jakou metodou analyzujete, popřípadě u teoretické práce jakou metodou co srovnáváte apod., jaké jsou vaše výsledky a jaké jsou důsledky vašeho výzkumu, a to v tomto pořadí, které odpovídá i řazení informací v samotném odborném textu. Toto je struktura abstraktu, kterému se říká rematický nebo informativní abstrakt a jenž se vyznačuje tím, že zmiňuje i výsledky, k nimž vlastní práce dospívá. Vedle toho existuje abstrakt tematický, který pouze uvádí do tématu a výsledky nekonkretizuje. Vzhledem k dnešní dominantní funkci abstraktu coby rozhodovacího nástroje, zda číst, či nečíst celý text, je čím dál více vyžadován rematický typ abstraktu. Zejména ve studiích založených na empirickém výzkumu (kvalitativním i kvantitativním) je rematický abstrakt obligatorní.

Pokud jde o délku abstraktu, existují různá doporučení. Jednou z cest je vyčlenit na každou část abstraktu uvedenou výše maximálně dvě jednoduché věty nebo jedno souvětí. Druhou možností je vymezit si dopředu rozsah, který nepřesáhnete a který je obvyklý u abstraktů jiných odborných textů (například maximálně 200 či 250 slov nebo maximálně dva desetiřádkové odstavce, u kratších textů lze vystačit i se 100 slovy). Všechny tyto postupy jsou vyhovující a učí stručnosti a zároveň konkrétnosti. Každopádně abstrakt (ani u monografií a disertací, natož u závěrečných prací v pregraduálním studiu nebo odborných studií) nesmí být nikdy delší než jedna strana (nebo 500 slov). Nikdo nebyl nikdy penalizován za to, že napsal abstrakt příliš stručně, pokud v něm dostatečně konkrétně charakterizoval jednotlivé obligatorní položky – spíše naopak.

Po napsání první verze abstraktu je vhodné jej odložit a vrátit se k němu s odstupem alespoň několika hodin. Poté je vhodné posoudit, zda abstrakt na jednu stranu splňuje charakteristiky zmenšené kopie práce, ale zároveň zda je informačně soběstačným textem – tj. zda umožňuje porozumění základní linii výzkumu (co – jak – s jakými výsledky – co výsledky znamenají) bez znalosti celého textu. Pokud neumožňuje, chybějí v něm informace. Pokud jsou v něm informace, které nepřispívají k této základní linii, jsou nadbytečné a měly by být vyškrtnuty.

Na závěr tohoto oddílu můžeme předložené principy doložit na následujícím abstraktu:

Cílem této studie je analýza mediálního obrazu neoficiální „druhé kultury“ (českého kulturního undergroundu v 70. a 80. letech 20. století) v oficiálním tisku (například v Rudém právu) v porovnání s mediálním obrazem soudobé neoficiální kultury (freetekno) v dnešních periodících, tištěných či v jejich internetových verzích. Zaměřujeme se na policejní zásahy proti festivalům organizovaným těmito dvěma sociálními skupinami. Je možné nalézt – na základě konceptualizace a reprezentace členů jedné subkultury – společné rysy, argumentační postupy, výrazové prostředky apod.? Co se tím sděluje o českých médiích a patrně i obecně o české společnosti? Vzhledem k zásadní roli historického kontextu a jeho změn v tomto tématu jsme při analýze použili zejména diskurzivně-historický přístup (DHA) vyvinutý Ruth Wodakovou.

Abstrakt sestává ze 112 slov, a jeho délka je tedy poblíž dolní hranice pro obvyklou délku abstraktu. Úvodní věta představuje téma textu (je obvyklé, nepříliš přesné, ale zažité a přijatelné, uvádět v češtině téma a způsob jeho zpracování slovním spojením *Cílem práce je...*, vhodnější je ale použít jiné vyjádření, například *Studie představuje, přináší, obsahuje, pojednává*). Jedná se o rozsáhlou, ale jednoduchou větu. Orientaci čtenáře v abstraktu i samotném výzkumu by napomohlo upřesnění, o jakou analýzu se jedná, například *komparativní diskurzivní analýza* – tato charakteristika jednak čtenáře poučí o tom, že lze očekávat dvě srovnávané skutečnosti (dva diskurzy o dvou subkulturách), jednak o metodě analýzy (diskurzivní analýza má jisté parametry analytické metody). Za druhé je první věta přetížena závorkami a dodatky, prospělo by jí zjednodušení, například první závorku zrušit

a text z ní použit v hlavním textu místo *neoficiální „druhé kultury“*, neboť vyjádření v závorce je přesnější a konkrétnější. Podobně by bylo možné vypustit konkretizaci, o jaký typ soudobého tisku se jedná, to je pro úroveň takto stručného abstraktu příliš konkrétní informace.

Druhá věta *Zaměřujeme se...* konkretizuje předmět analýzy (ne veškeré informace o undergroundu či freeteknu, ale jen zásahy proti festivalům těchto subkultur). Tato věta by na první výpověď mohla být navázána koheznějším způsobem, tj. jazykově více konkretizovat souvislost s obsahem první výpovědi. Podoba *Kvalitativní analýza srovnává mediální ztvárnění policejních zásahů proti festivalům organizovaným těmito dvěma sociálními skupinami* jednak vytváří explicitní souvislost s analýzou zmíněnou v první výpovědi (opakováním tohoto předmětu řeči, tj. posílením koreferenčního vztahu), dále přidává další informaci o metodě (že se jedná o kvalitativní analýzu) a nakonec zpřesňuje vyjádření tak, že jako předmět analýzy explicitně pojmenovává mediální obraz policejních zásahů, což je nutné z původního implicitního vyjádření vyrozumět. Další dvě výpovědi jsou přímými otázkami, které v zásadě pojmenovávají výzkumné otázky. Výzkumné otázky se v abstraktu uvádějí spíše ve formě nepřímých otázek uvozených hlavní větou (například *V příspěvku se zabýváme tím, zda/odpovídáme na otázku, jestli apod.*). Tyto výpovědi zároveň odhalují další informace o metodě, jíž se dospívá k výsledku výzkumu (*na základě konceptualizace a reprezentace členů jedné subkultury* ve vsuvce v první výpovědi a zároveň upřesnění společných rysů v podobě *argumentačních postupů a výrazových prostředků*). Druhá otázka se nebezpečně blíží otázce řečnické s nejasnou extenzí – zaprvé je obtížné vědecky odpovědět na otázku *Co se tím sděluje o českých médiích* – výraz *tím* nemá jednoznačného referenta (nedostatečná koheze), autor patrně myslí, že pokud se najdou společné rysy mezi oběma diskurzy, jakou informaci toto zjištění přinese o českých médiích. Zda chce výsledky analýzy vztáhnout i na českou společnost, autor ani sám neví, jinak by nepoužíval výraz se slabou jistotní modalitou (*patrně*). Podobné výrazy do abstraktu nepatří, buď si ve výzkumu podobnou otázku klademe, nebo nikoliv. Poslední výpověď poukazuje na relevanci historického pozadí pro diskurzivní analýzu srovnatelných témat a informuje čtenáře o teoretických východiscích prováděné analýzy.

Z globálního hlediska v abstraktu chybí očekávaná organizace (téma – teoretické východisko/data/metoda – výsledky – důsledky), výsledky absentují zcela či se sdělují velmi implicitně (příspěvek pochopitelně nachází výrazné paralely v pojmenování obou subkultur, v argumentaci i výrazových prostředcích sloužících k jejich negativnímu mediálnímu ztvárnění), důsledky výzkumu jsou prezentovány spíše řečnický než faktický (poznámka o českých médiích a společnosti).

Z formálního hlediska lze abstraktu vyčíst zejména nízkou kohezi, spoléhání na implicitní souvislosti jednotlivých výpovědí, nedostatečně značené souvislosti mezi předměty řeči (koreferenční vztahy).

Upravený abstrakt, který obsahuje všechny předepsané složky a přitom má pouze 88 slov, by mohl mít například následující podobu.

Studie přináší komparativní diskurzivní analýzu mediálního obrazu českého kulturního undergroundu 70. a 80. letech 20. století v oficiálním tisku v porovnání s mediálním obrazem soudobé neoficiální kultury (freetekno). Kvalitativní analýza teoreticky vychází z diskurzivně-historického přístupu a v mediálním ztvárnění policejních zásahů proti festivalům organizovaným těmito dvěma sociálními skupinami sleduje společné výrazové a argumentační prvky. Odhaluje podobnosti v pojmenování a charakteristice obou kulturních menšin i v argumentačních postupech přispívajících k jejich negativnímu mediálnímu obrazu. Příspěvek tak poukazuje na obecné principy mediální reprezentace nezávislé na ideologické perspektivě a době vzniku.

3.6 Literatura

DANEŠ, František – ČMEJRKOVÁ, Světlá – SVĚTLÁ, Jindra (1999): *Jak napsat odborný text*. Praha: LEDA.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga (2005): *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha: Sociologické nakladatelství.

BUZAN, Tony – BUZAN, Barry (2011): *Myšlenkové mapy*. Praha: Computer Press.

Doporučené internetové zdroje:

a) Obecné

www.academia.edu

<http://www.citacepro.com/>

<http://www.linguisticsociety.org/resource/model-abstracts>

www.myslenkove-mapy.cz

www.mindmapping.com

<http://prirucka.ujc.cas.cz/>

www.researchgate.net

scholar.google.com

4 Užitečné elektronické zdroje pro sinologii

CrossAsia <http://crossasia.org>

Portál německé asociace sinologických knihoven s licencovanými a nelicencovanými databázemi. K licencovaným databázím mají přístup studenti německých univerzit a držitelé čtenářského průkazu [Berlínské státní knihovny](#). K jeho získání je nutná osobní návštěva, každoroční prodlužování je ale možné z domova.

[Internet Guide for Chinese Studies](#) je rozcestník k různým internetovým zdrojům, provozovaný univerzitami v Heidelbergu a Leidenu. Je v podobě zhruba z roku 2004, značná část linků je neaktuální.

[East Asia History Sourcebook](#) je soubor anglických úryvků překladů a obrazového materiálu o čínské historii. Má slušnou informativní hodnotu pro starší dobu, k moderní Číně nabízí velmi málo materiálu.

[MCLC RESOURCE CENTER](#) jsou stránky časopisu věnovaného čínské literatuře a kultuře, kde se také dají získat obrázky, které v časopise vyšly. V sekci Online tools je řada užitečných odkazů (mnohé jsou ovšem také nefunkční).

[China History Podcast](#) jsou stránky přednášek o čínské historii, především moderní.

[China and the West](#) je databáze výzkumných výstupů projektu o vztazích Číny a Evropy. Najdete tam mj. biografické slovníky, podrobné chronologické tabulky, bibliografie, některé slavné překlady aj. Soubory není možné ukládat.

[Wengewang](#) je diskusní portál o Kulturní revoluci, má dvě sekce v angličtině (a japonštině).

[Handian](#) – Čínský výkladový slovník, včetně slovníku ustálených slovních spojení chéngyǔ; obsahuje primárně slovní zásobu starých textů.

[A Dictionary of Official Titles in Imperial China](#) – Naskenované vydání Huckerova slovníku čínských úředních titulů.

[China Biographical Database Project](#) – Biografický slovník čínských historických osobností

[Google Scholar](#) – Specializovaná část vyhledávače Google pro odborné články a knihy.

[Dissertation Reviews Online](#) – Recenze dizertačních prací psaných v angličtině a obhájených v některých humanitních oborech (včetně čínských studií a dějin vědy). Praktická doporučení pro návštěvu některých archivů.

[Chinese text project](#) – Čínské stránky, které shromažďují texty od starověku do období Republiky, někdy opatřené anglickým překladem. Na stránkách se nachází i slovník, ovšem není diachronní. Tematicky rozdělená bibliografie.

[Marxists Internet Archive](#) – Životopisy myslitelů a politiků, historické přehledy, texty (v originále, včetně čínštiny, a v anglickém překladu). Čínská sekce obsahuje mj. naskenované kopie časopisu Beijing Review ze 60. a 70. let.

[Hong Kong Journals Online](#) – fulltextové prohledávání periodik vydaných v Hong Kongu, např. celý obsah hongkongského časopisu China Review (od 1872)

[Marco Polo Project](#) – dobrovolnické překlady novin

[China News Digest](#) – má živější čínskou a usedlejší anglickou verzi, obsahuje rovněž „muzeum“ moderních dějin

[ChinaVitae](#) – životopisy současných politiků a jiných významných osob.

[Modern History Database](#) – stránky ústavu moderních dějin Academia Sinica na Taiwanu, pouze v čínštině, ale obsahují vyhledávač osob ([近現代人物資訊整合系統](#)), obsahující údaje o 83 000 osobnostech, některé údaje jsou i v angličtině (díky čerpání např. ze šanghajských předválečných telefonních seznamů). Pro plné využití je třeba se registrovat (zdarma).

[Xin Han ji quanwen](#) je soubor digitalizovaných textů k dějinám Číny, včetně všech oficiálních historií až do dynastie Qing.

[Sinocal](#) je jednoduchý nástroj pro převod dat v čínském kalendáři do evropského (gregoriánského nebo juliánského) a naopak.

Podobně existuje nezávisle [Research Center for Digital Humanities](#) Státní taiwanské university (většinou v čínštině). Do archivních materiálů je přístup pouze na místě, ale stránka obsahuje užitečné pomůcky pro stadium starší historie.

Rychle se rozvíjející digitální sinologie má několik zástupců:

[MARKUS](#) je nástroj, který dokáže v textu v klasické čínštině vyznačit vlastní jména, jména úřadů apod. Funguje pouze v prohlížeči Google Chrome!

[Xin Han ji quanwen](#) je soubor digitalizovaných textů k dějinám Číny, včetně všech oficiálních historií až do dynastie Qing.

[Sinocal](#) je jednoduchý nástroj pro převod dat v čínském kalendáři do evropského (gregoriánského nebo juliánského) a naopak.

[National Digital Library of China](#) je spravována pekingskou Národní knihovnou a umožňuje po registraci přístup zdarma k řadě vzácných tisků a starých čínských časopisů.